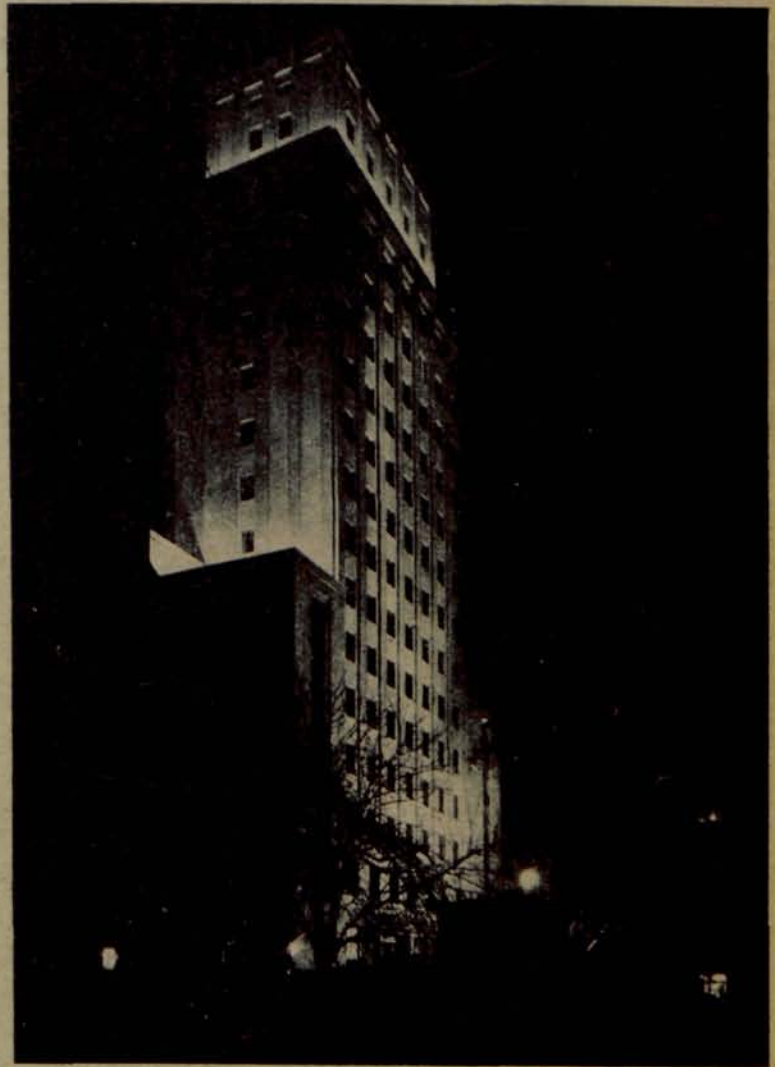

ROK - X - 1934

II 33 P.

ARCHITEKTURA i BUDOWNICTWO

9

WARSZAWA

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

MIESIĘCZNIK ILUSTROWANY

Wydawnictwo „Spółdzielni Wydawniczej Architektów Polskich“ w Warszawie.
Zarząd S.W.A.P. i Redakcja: prof. Marjan Lalewicz, arch. Teodor Bursze, arch. Tadeusz Nowakowski.
Zastępcy: arch. Juljan Lisiecki, arch. Henryk Stifelman, arch. Romuald Miller.
Rada Nadzorcza S.W.A.P.: arch. Franciszek Lilpop, arch. Gustaw Trzeciński, arch. Zygmunt Wóycicki.
Zastępcy: arch. Witold Matuszewski i prof. Czesław Przybylski.

Komitet Redakcyjny: arch. arch. *Brakalski Stanisław, Bursze Teodor, Gutt Romuald, Lalewicz Marjan, Lisiecki Juljan, Matuszewski Witold, Marzyński Stanisław, Miller Romuald, Niemojewski Lech, Nowakowski Tadeusz, Przybylski Czesław, Stifelman Henryk, Tomaszewski Leonard, Wóycicki Zygmunt, Żórawski Juljusz.*
Adres Redakcji i Administracji: Warszawa, Wspólna 40, tel. 9-52-87. Konto czekowe P. K. O. 11020

WARUNKI PRENUMERATY.

Prenumerata miejscowa:		Na prowincji (z przesyłką):		Egzemplarz pojedynczy	
Kwartalnie	zł. 17.—	Kwartalnie	zł. 18.—	w Warszawie	zł. 6.—
Półrocznie	„ 34.—	Półrocznie	„ 36.—	Na prowincji (z przesyłką) „	6.50
Rocznie	„ 68.—	Rocznie	„ 72.—	Zagranicą	„ 8.—

Pod nadesłanym zgóry adresem Administracja wysyła każdorazowo żądany numer pisma za zaliczeniem pocztowym.

CENY OGŁOSZEŃ.

Przed tekstem:		Za tekstem:		3-a i 4-a strona okładki:	
Cała strona	zł. 400.—	Cała strona	zł. 350.—	Cała strona	zł. 450.—
Półowa strony	„ 210.—	Półowa strony	„ 180.—	Półowa strony	„ 250.—
Ćwiartka strony	„ 120.—	Ćwiartka strony	„ 100.—	Ćwiartka strony	„ 150.—
		Strona artykułu opisowego „	500.—		

OGŁOSZENIA DROBNE.

Adres w branży rozmiar 10×90 mm. łącznie z pren. na cały rok zł. 100.—, płatne zgóry przy zamówieniu. Za każde następne 5 mm. wys. dopłata zł. 50.— rocznie. Koszt rzeczywisty rysunków i klisz ponosi ogłaszająca się firma. Dział reklam przewiduje także, poza ogłoszeniami przed i za tekstem, specjalne wkładki artystyczne jedno i wielobarwne.

TREŚĆ

„Architektura i Budownictwo” Nr. 9.	
Gmach „Prudential” w Warszawie	267
STEFAN BRYŁA — Konstrukcja inżynierska Gmachu Tow. „Prudential” w Warszawie	284
Organizacja Studium Regulacji przy P. W.	293
Z posiedzeń Tow. Opieki nad Z. P.	294
Scalenie agend miejskich dotyczących rozbudowy Warszawy	294
T. U. P. — Sprawa „Wikarówka” w Krakowie	294
Konkursy i varia	295
Biuletyn S. A. R. P.	297
Przegląd czasopism	299

SOMMAIRE

„Architecture et Bâtiment” Nr. 9.	
L'immeuble „Prudential” à Varsovie	267
Technique et statique de la construction de l'immeuble „Prudential” à Varsovie	284
L'organisation des travaux d'études d'urbanisme	293
Compte rendu des réunions de la Société des monuments historiques	294
Unification des services municipaux du plan d'aménagement et d'extension de la Ville de Varsovie	294
Le problème de la „Wikarówka” à Cracovie	294
Concours et variétés	295
Bulletin de la Société des Architectes de Pologne	297
Bibliographie	299

INHALT

„Architektur und Bauwesen” Nr. 9.	
Das Prudential — Haus in Warschau	267
STEFAN BRYŁA — Technische Konstruktion des Hauses der Prudentialgesellschaft in Warschau	284
Organisation des Regulationsstudiums	293
Aus den Sitzungen der Gesellschaft für Pflege von Altsehenswürdigkeiten	294
Zusammenfassung städtischer Obliegenheiten, den Ausbau von Warschau betreffend	294
T. U. P. — Die Pfarreangelegen von Warschau betreffend	294
Preisanschreibung und verschiedenes	295
Mitteilung des Architektenverbandes der polnischen Republik	297
Bibliographische uebersicht	299

ILUSTRACJE

Arch. M. Weinfeld. Gmach Tow. „Prudential”	267—287	Arch. M. Weinfeld. Dom mieszkalny przy ul. Koszykowej w Warszawie	290
Arch. M. Weinfeld. Dom mieszkalny p. L. w Konstancinie	288	Arch. M. Weinfeld. Synagoga T-wa Moriah przy ul. Dzielnej	291
Arch. M. Weinfeld. Dom przy ul. Al. Ujazdowskie Nr. 23 w Warszawie	289	Arch. M. Weinfeld. Willa p. N. przy ul. Belwederskiej w Warszawie	292

133P

Fot. E. Koch.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

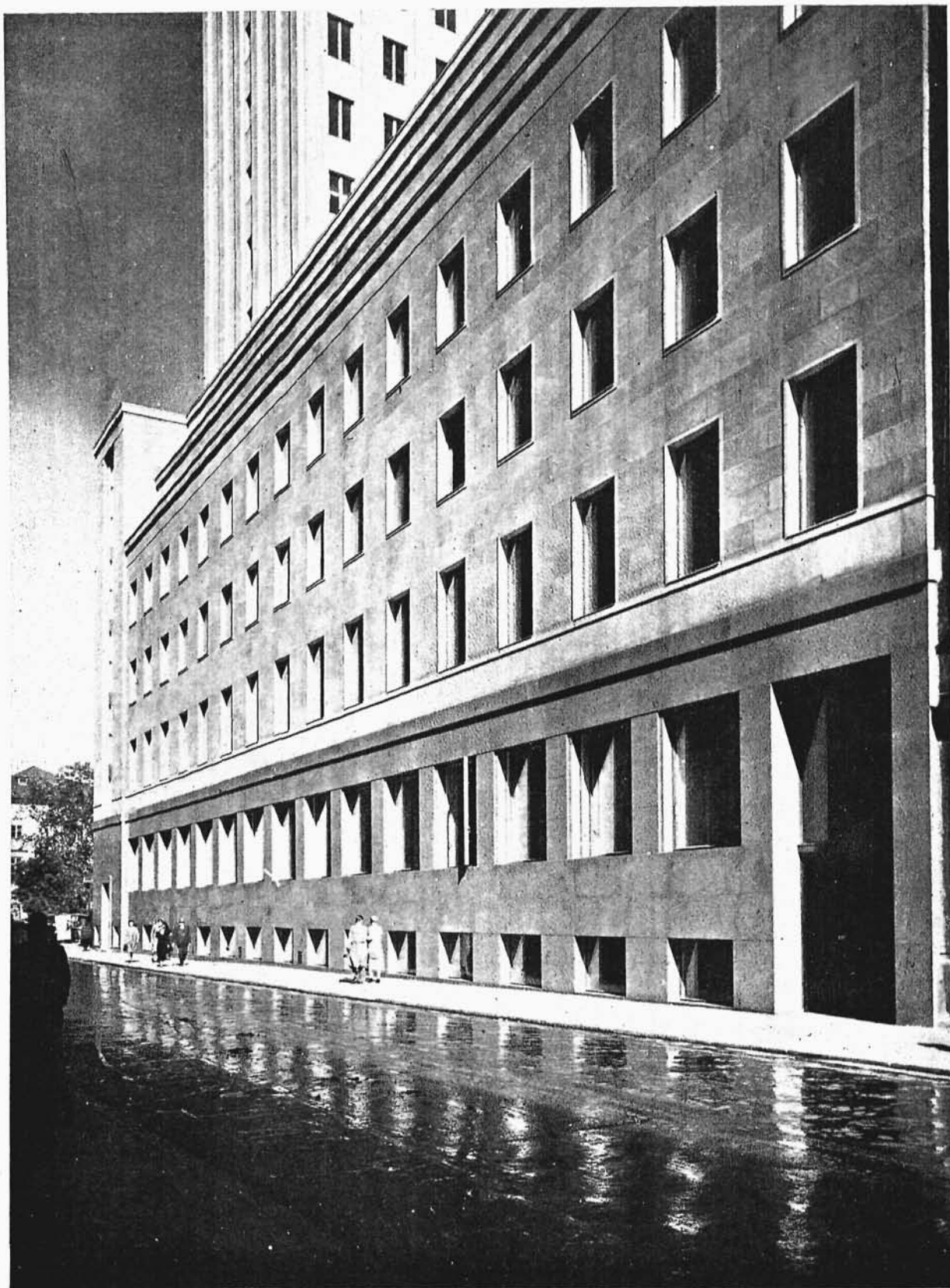
GMACH TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ „PRUDENTIAL” I „PRZEZORNOŚĆ” („PRUDENTIAL HOUSE”) W WARSZAWIE

(Patrz „A i B” zeszyty 11 z 1931 r. i 7 z r. 1933).

W okresie początkowym budowy powyższego gmachu, umieszczone były w zeszycie 11 „A i B” z r. 1931 fotografie z modelu oraz rysunki rzutów, przekroju i perspektywy. W tekście próbowałem dać uzasadnienie urbanistyczne projektu. Zeszyt 7 z r. 1933 mieści dalsze rysunki oraz zdjęcia w czasie budowy wraz z krótkim opisem strony technicznej i instalacyjnej.

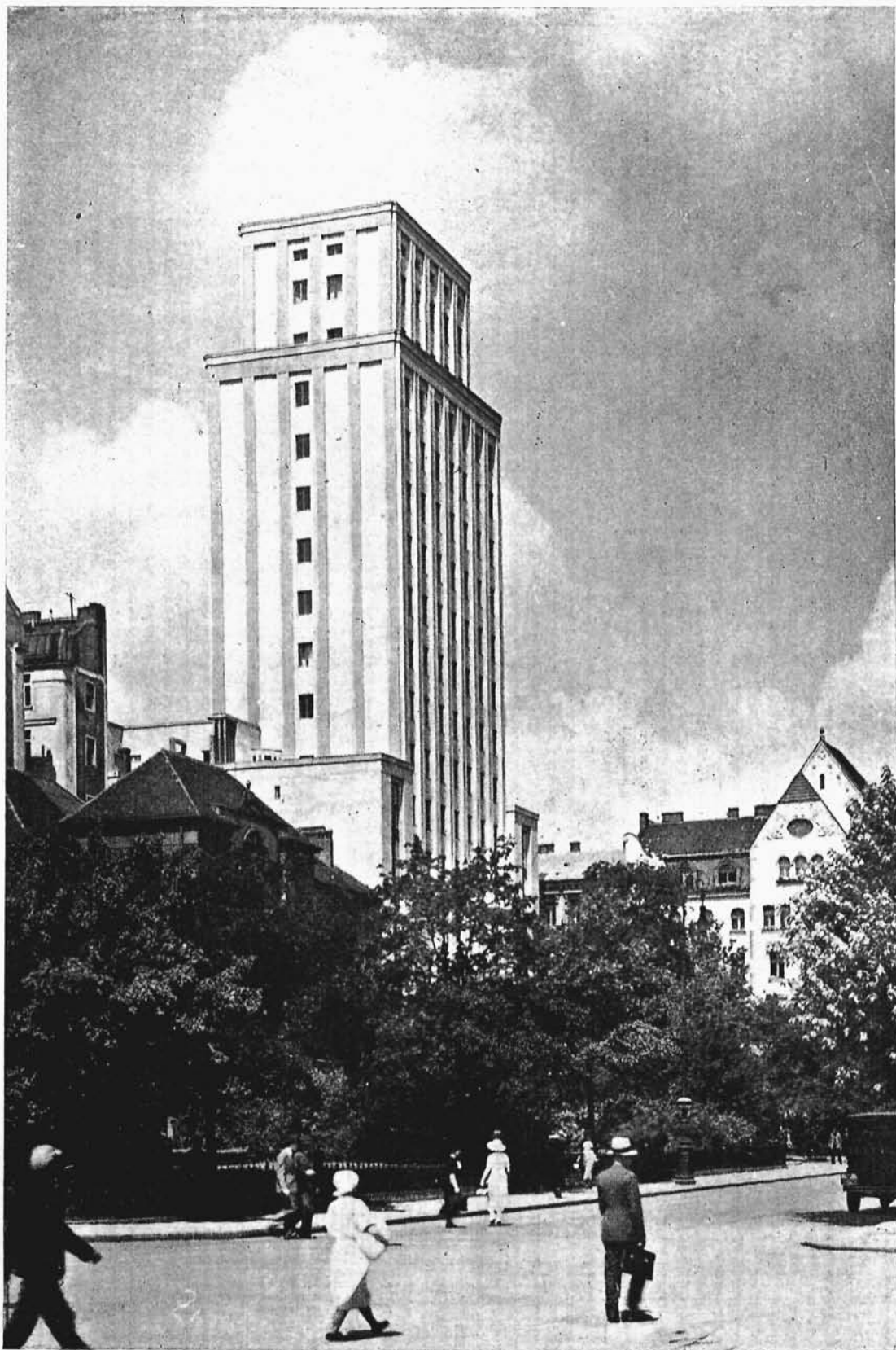
Obecnie budowa jest ukończona, gmach zamieszkały. Pragnąłbym w sposób możliwie zwarty zrekapitulować cechy charakterystyczne budowli, przyczem sprawy zasadniczej konstrukcji pozostawiam p. prof. dr. Bryle, który sprawował pieczę nad tą częścią zagadnienia.

Strona urbanistyczna. Wydaje mi się, że przesłanki, z których przed 4 laty wychodziłem, oka-

Fot. Cz. Olszewski.

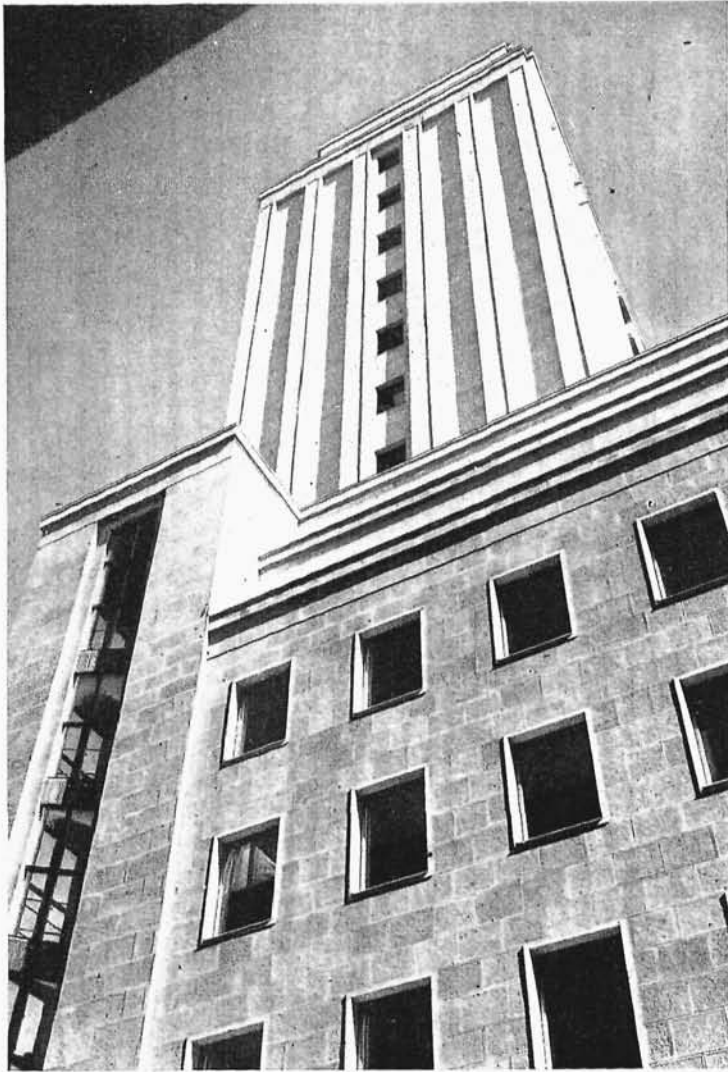
Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

Widok od ul. Szpitalnej.

Fot. Cz. Olszewski

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

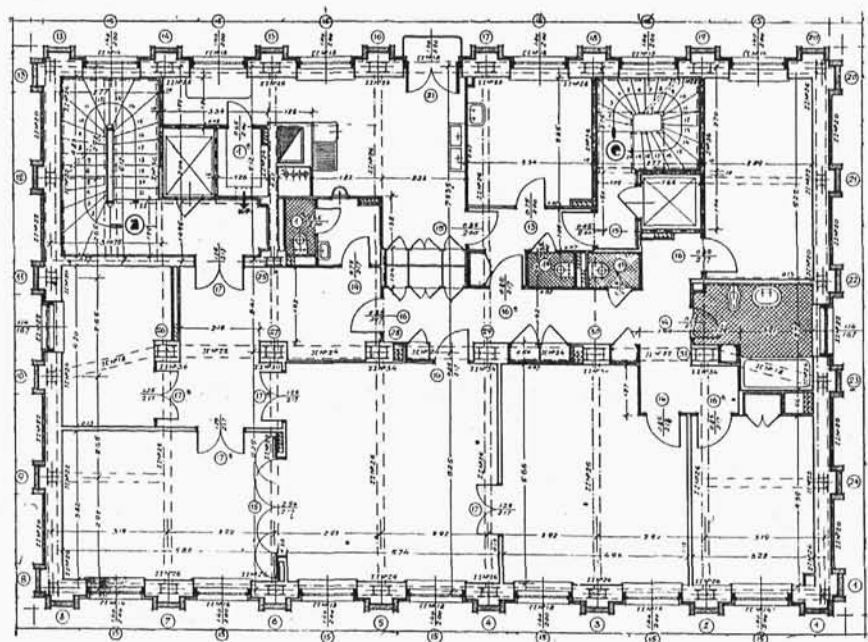

Fragment gmachu od strony ul. Św. Krzyskiej.

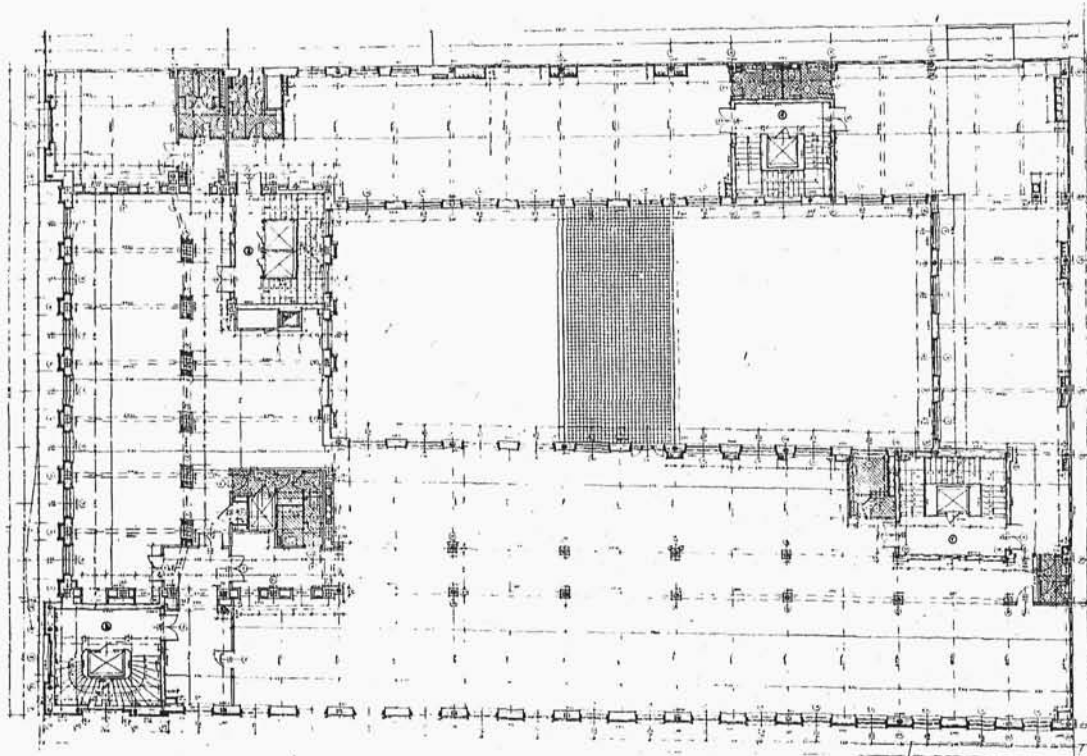
Fot. Cz. Olszewski.

Okna wyk. f. Mechaniczne Zakłady Stolarskie „L. Luczyniec i E. Sobański inż.”, Warszawa.
 Oszklenie wyk. f. „Franciszek Szomański”, Warszawa.
 Izolacje ścian zewnętrznych płytami kerkowymi impregnowanymi i krycie dachów „BITUMINA” wyk. f. „Orlorog” sp. z o. o., Warszawa.
 Roboty gazowe wraz z aparatami oraz przewody do gazów spalinowych wyk. f. „Teermolux sp. z o. o.”, Warszawa.
 Okna szwedzkie „Hazet-Staloswed”, okna wystawowe, plafon, drzwi alpakowe i stalo-plytowe wyk. f. ma H. ZIELEZIŃSKI wł. Inż. K. Kubacki, Warszawa.
 Instal. wodoc. zimnego, pożarow. i wody cieplej, stacji pomp centraln. przygotow. wody cieplej, wyk. Towarzystwo DRZEWIECKI i JEZIORAŃSKI, S.A. Warszawa.

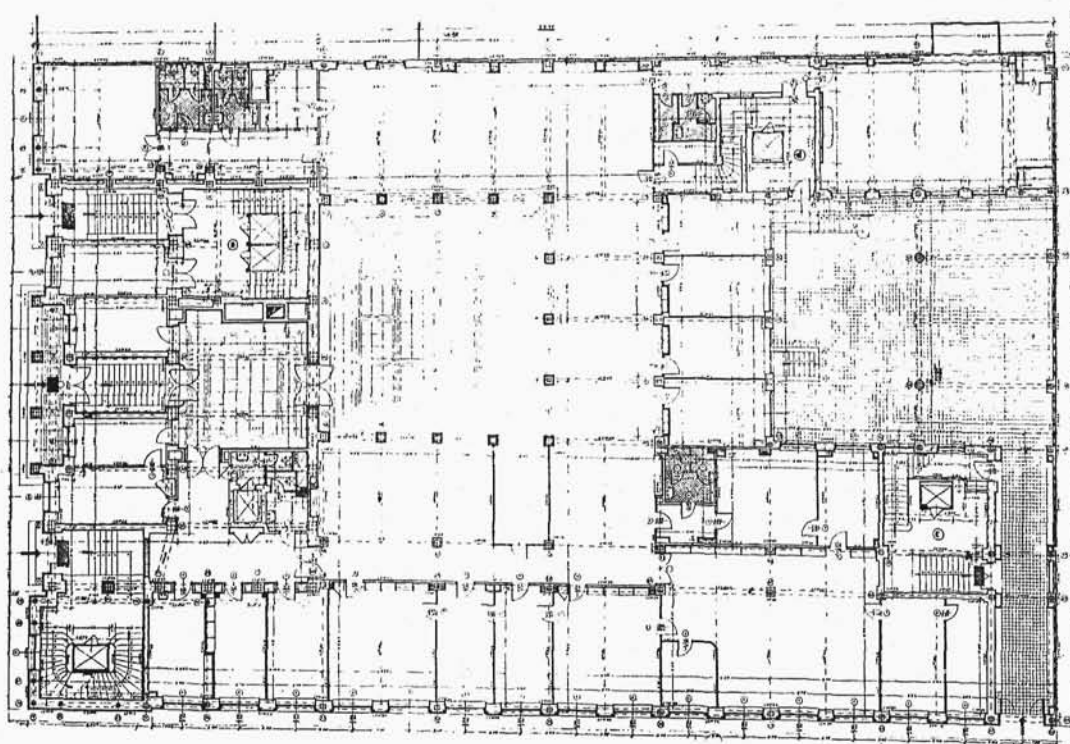
Rzut typowego piętra wieży 1:400.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa).
 Gmach „Prudential House” w Warszawie.

Rzut III piętra. 1 : 800

Rzut przyziemia. 1 : 800.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

zały się słusznymi. Plac Napoleona kardynalnie zmienił swój wygląd, jednak mimo dominującej bryły wieży, pozornie naruszającej równowagę, raczej uspokoił się. Godną uwagi jest perspektywa od ul. Szpitalnej i widoki od ul. Marszałkowskiej i Nowego Świata w przelocie ul. Ś-to Krzyskiej. Sylweta wieży widoczną jest w licznych punktach miasta, a pozatem w promieniu dwudziestu kilku kilometrów poza miastem. (Taras górny daje możliwość studjów z lotu ptaka nad planem zabudowania Warszawy).

Plonnymi okazały się obawy co do zaciemnienia otaczających budynków. Ściana południowo-zachodnia wieży jest potężnym reflektorem światła, co najlepiej uwydatnia się w przylegającej do tej ściany hali głównej Tow. „Przezorność”, nienagannie oświetlonej, mimo zamknięcia w wysokich ścianach w podwórzu.

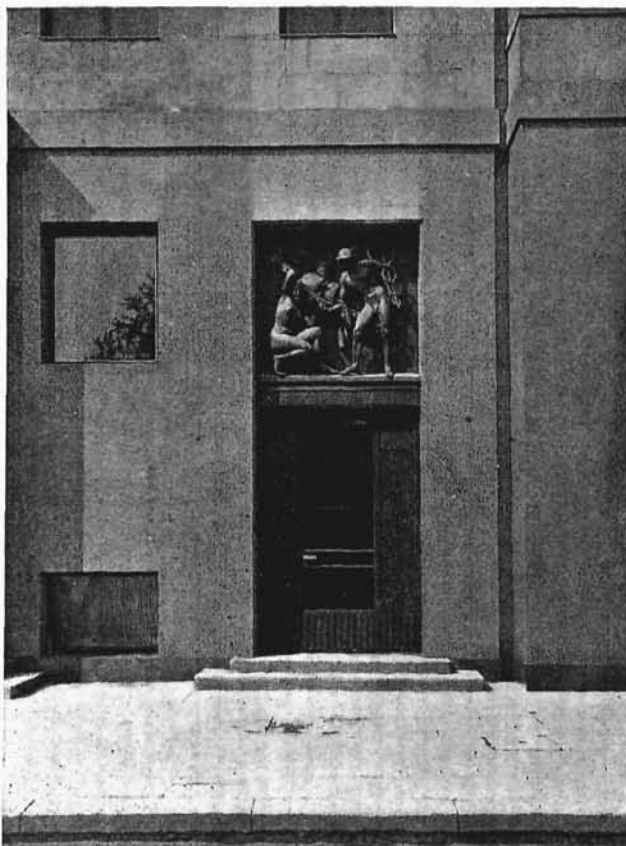
Kilka słów o plantacjach na Placu. Czy wobec „zastnienia” gmachu i projektowanego umieszczenia pomnika Napoleona nie należałoby przeplanować skwerów? I czy nie czas byłby najwyższy dokonać translokacji 2 budyneczki użyteczności publicznej, wstydliwie dotąd ukrywających się za drzewami nieomal nawprost wejścia do gmachu?

Z a b u d o w a t e r e n u. Stosownie do swych wymiarów i sytuacji nieruchomości zabudowana jest obrzeżnie traktami podwójnymi o głębokości 14.20 m. od strony ulic i pojedynczemi o głębokości 7.50 m. od strony sąsiadów. Gmach posiada w części wieżowej 17 kondygnacyj nadziemnych, w części pozostałej 7 kon-

dygnacyj, pozatem pod całym gmachem znajdują się 2 kondygnacje podziemne, z których sutereny górne wznoszą się 1.80 m. ponad chodnik. Przyziemie zabudowane jest w ok. 80%. Gęstość zabudowy zmniejsza w miarę posuwania się ku górze, dzięki czemu w połączeniu z sytuacją gmachu względem słońca, uzyskane jest widne podwórze. (Patrz przekrój i rzut „A i B” zeszyt 11 z r. 1931, str. 390).

P r z e z n a c z e n i e g m a c h u. Przyziemie gmachu przeznaczone jest całkowicie na biura Tow. „Przezorność”, które nadto zajmuje pod archiwum, jadalnię personelu i pomieszczenia gospodarcze część górnego podziemia. Pięć dalszych kondygnacyj wznwyż zawiera wyłącznie lokale biurowe, w tem drugie piętro podzielone jest na małe lokale. Piętro 6-te (lice na 3-m cofnięciu od ul. Ś-to Krzyskiej), nadbudowane później, mieści małe mieszkania bez kuchni. Każde piętro wieży zajęte jest pod 1-o komfortowe mieszkanie, posiadające 2 klatki schodowe i 2 dźwigi. Pod całym gmachem znajduje się drugie wysokie podziemie (ewentualny teatr lub kino kameralne), dotąd niewykorzystane w całości. Część tego podziemia mieści obszerną kotłownię, składy koksu (z wyspą od ulicy), maszynownię ogrzewania centralnego, pomieszczenia dla pomp, dla mechanicznej wentylacji transformatornie, piwnice lokatorów i inne pomieszczenia gospodarcze.

K o n s t r u k c j a i m a t e r j a l y z a s a d n i c z e. Pozostawiając szczegóły prof. Bryle, ogólnie tylko zaznaczam, że fundamenty i 2 podziemia wykonane

Portale boczne.

Rzeźby w supraportach dłuta p. Ryszarda Moszkowskiego.

Frontowe drzwi w miedzi patynowanej wyk. f. „H. Zieliński, wł. Kornel Kubacki, inż.”, Warszawa.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

Fot. E. Koch.
Instalacje siły i światła wyk. f. „Powszechne Towarzystwo Elektryczne A. E. G.”
w Warszawie.

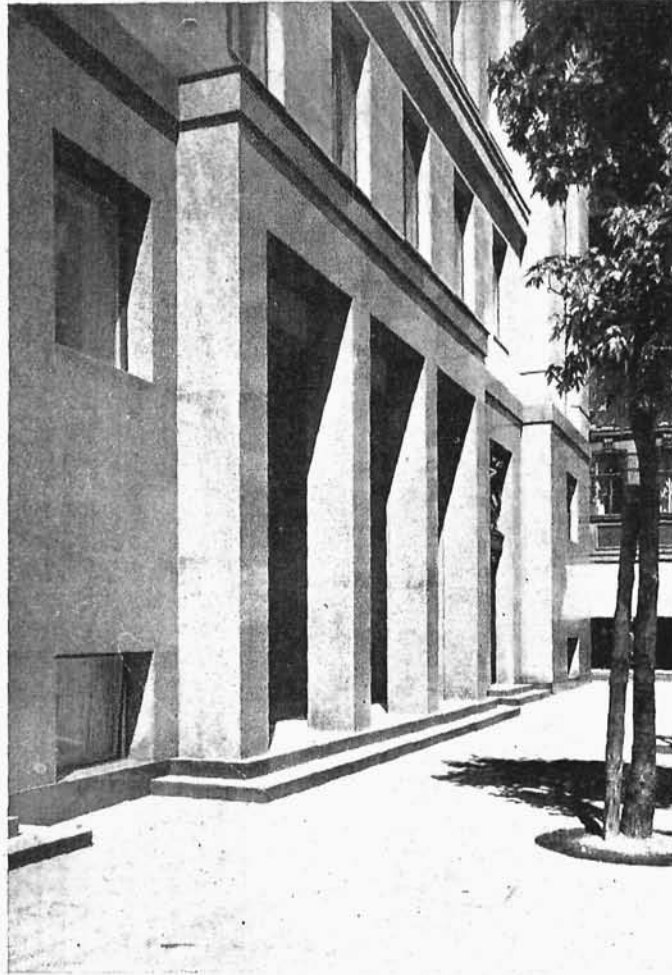
Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

są w żelbecie, powyżej tego jest szkielet stalowy, wypełniony cegłą pustakową. Słupy szkieletu są dla ochrony od rdzy i ognia wewnątrz wybetonowane, otulone warstwą cementu grub. 3 cm. i obmurowane cegłą trocinową. Stropy żelbetowe, we wieży „Isteg”, od dołu obite siatką rozciągana, w części 6 piętrowej — stropy systemu inż. Hanny (gotowe belceczki żelbetowe i pustaki z neobetonu). W dużym zakresie przy wypełnianiu szkieletu stosowano bloki cegły pustakowej podwójnej i poczwórnej, z dobrym wynikiem w tempie i oszczędności materiału. W celu nieprzeciążania szkieletu murowano cegłą lekką, wagi 1,8—2,2 kg. dla cegły pojedynczej. Grubość ściana 55—41 cm. Otwory cegły od zewnątrz i wewnątrz zamknięte, t. j. murowanie naprzemian cegłą podłużną i poprzeczną. Zaprawa cementowa i półcementowa.

I z o l a c j e. Poza wymienionem wyżej otuleniem konstrukcji wszystkie powierzchnie żelaza, stykające się z wyprawą wewnętrzną lub oblicówką kamienną, zostały zaizolowane pilśnią (filcem) bitumiczną, naklejoną na konstrukcję przy użyciu Trocalu i pokrewnych materiałów. Ściany wieży powyżej 5 piętra wyłożone są od strony wewnętrznej korkiem o grub. 3—4 cm. Również stosowano korek przy izolacji cieplnej tarasów, przy

pionowych izolacjach przeciwdźwiękowych, a także przy izolacji parapetów półokiennych, gdzie użyto korka bitumicznego dla ochrony cieplnej, oraz korka cementowego dla zabezpieczenia poprzedniej warstwy od nadmiernego rozgrzewania się. Tarasy znajdujące się nad VI, XIV i XVI-em piętrem zostały zaizolowane ołowiem o grub. 2 mm, niezależnie od izolacji cieplnej. Dach nad VI piętrem — bitumiczny, 3-krotne cofnięcia kondygnacji od str. Ś-to Krzyskiej, oraz 1-krotne od strony podwórza — pokryte są blachą cynkową. Wszystkie stropy posiadają warstwę przeciwakustyczną z materiałów jak „Celotex”, „Masonit”, „Ensonit” lub „Marunit”, położonych na lepnik nad warstwą z lekkiego betonu, wyrównywującą poziomy konstrukcyjne stropów. Izolacje te okazały się bardzo skutecznymi, gmach mimo „twardego” szkieletu i stropów nie pozostawia pod względem akustycznym nic do życzenia. Specjalną izolację dźwiękową posiadają maszynownie dźwigów, w szczególności fundamenty maszyn, a także komory mieszczące exhaustory wentylacyjne. Wspomnieć wreszcie należy izolację materiałami wodoszczelnymi (Toxement, Toxouter) podziemi gmachu, które ponadto zostały zdrenowane.

W y p o r z á d z e n i e. Ścianki działowe 13 cm.

Fot. Cz. Olszewski.

Portal główny.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

i 6 cm. grubości, wykonane przeważnie z cegły pustakowej do wysokości 1 m. 40 cm., powyżej tego z cegły trocinowej z wzmocniającymi przekładkami z bednarki. Próbnie wykonywane były również ścianki gipsowe nowoczesnych patentów oraz ścianki gazobetonowe, w małych ilościach także ścianki drewniane, obłożone siatką rozciąganą. Wszystkie te ścianki mają swe wady i zalety, techniczne bądź ekonomiczne. Jak dotąd nie mamy idealnej ścianki działowej! Wyprawa ścian wapienna, gładka, bez faset, „do ostrego kantu”.

Schody o konstrukcji żelbetowej na policzkach żelaznych. Również w oblicowaniu wszystkie mają charakter schodów policzkowych (nie siodłowych). Stopnie i podstopnie w dwóch głównych klatkach schodowych z marmuru „Szewce”. Stopnie i policzki w pozostałych klatkach schodowych — „lastrico” jasne, przy użyciu białego cementu angielskiego, układane z uprzednio przygotowanych płyt zbrojowych. Balustrady schodowe z metalu białego „alpacca”, pół matowe. Tymże metalem obłożoną jest konstrukcja żelazna szybów dźwigowych wraz z drzwiami w dwóch głównych klatkach schodowych, w pozostałych schodach — malowana olejno w kolorach jasnych i lakierowana.

Stolarszczyzna, t. j. okna i drzwi — z wyjątkiem 6 piętra o małych mieszkaniach i pomieszczeń gospodar-

czych — jesionowa w całym gmachu, drzwi wejściowe z klatek schodowych w orzechu kaukaskim. Okna szwedzkie 2 skrzydłowe (od podwórza 3 skrzydłowe) o wręczach bocznych półokrągłych, od strony ulic o przymkach dociskanych do strony zewnętrznej futryn (ze względu na możliwość silnych wiatrów w górnych kondygnacjach) bez okapników, od strony podwórza o zwykłym rysunku wrębów, z okapnikami. Drzwi „głuche”, o szkielecie ramowym, poprzecznie usztywnionym, oklejone dwustronnie klejonką 8 mm., na której, poprzez „ślepy” fornier lipowy, klejone są właściwe fornieri opolerowane. Przy murowaniu wstawiane były ślepe futryny sosnowe impregnowane, do których później mocowano futryny fornierowane jesionem wzgl. orzechem. Okucie okien i drzwi jak również progi — mosiężne lub z białego metalu. Okna klatek schodowych i w parterze gmachu — metalowe, szwedzkie, z profilów rurowych, ciągnionych, o ściankach 2 mm. (F-my Zieleziński). Szereg drzwi wewnętrznych w salach Tow. „Przezorność” wykonano z tychże profilów obłożonych alpaccą półmatową.

Posadzki klepkowe, dębowe i jesionowe (w mieszkaniach), mocowane na ślepej podłodze. Przekrój stropu jest więc następujący: strop konstrukcyjny, wyrównanie lekkim betonem pomiędzy listwami smołowanymi ok. 36 mm. lepnik, izolacja dźwiękowa 12 mm., ślepa podłoga

Fot. Cz. Olszewski.
 Drzwi alpakowe wyk. f. „H. Zieleziński, wł. Kornel Kubacki inż.”, Warszawa.
 Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House”
 w Warszawie.

30 mm. przybita poprzez izolację do wspomnianych listew, posadzka 22 mm.

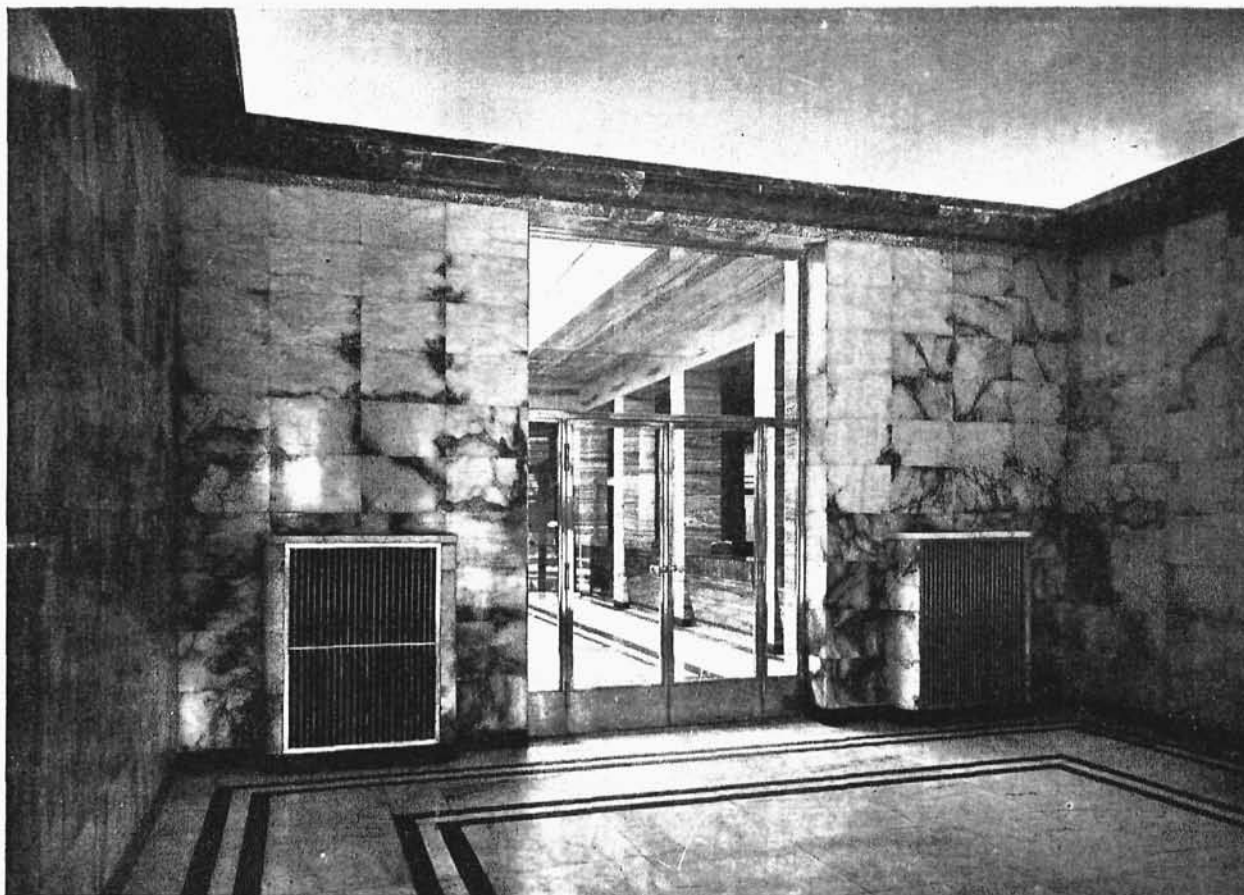
Ściany ubikacji sanitarnych i kuchni wyłożone są do wysokości 180—220 m. glazurą białą, posadzki — z białej terrakoty (kwadraty 10 cm.). Posadzki w kuchniach mieszkań pokryte linoleum. Ściany łazienek lokali we wieży wyłożone alabastrem krajowym.

Wnętrza reprezentacyjne Tow. „Przezorność” wykonane są przy użyciu alabastrów i marmurów krajowych, a częściowo również i zagranicznych na ściany, filary i posadzki. Ściany położone poza halą operacyjną malowane olejno na starannie wyszpachlowanym podkładzie, półmatowe, „tepowane”.

Oświetlenie w hali wejściowej ukryte, w hali operacyjnej prowadzone w rynnach świetlnych, w świetliku przy użyciu 70 reflektorów równomiernie rozprowadzone poprzez szkło mleczne dwuwarstwowe w ten sposób, że cienie konstrukcji całkowicie są zniwelowane. W tym

kompleksie pomieszczeń, stolarszczyznę budowlaną wykonano w orzechu kaukaskim. Biura Tow. „Przezorność” otrzymały ponadto całkowicie nowe umeblowanie wykonane w orzechu kaukaskim i makasarze, zaprojektowane przez Ninę Jankowską łącznie ze mną. Z pomieszczeniami Tow. „Przezorność” łączy się Sala posiedzeń, położona w parterze, posiadająca osobne dojście. Wnętrze tej sali — w zielonym stiuku, sufit belkowany. Stolarszczyzna — w gruszcze, z tegoż drzewa wielki stół i 32 foteli obitych skórą ciemno - granatową. Żyrandole z białego metalu. Nawprost wejścia na ścianie czołowej — fresk alegoryczny Wacława Borowskiego.

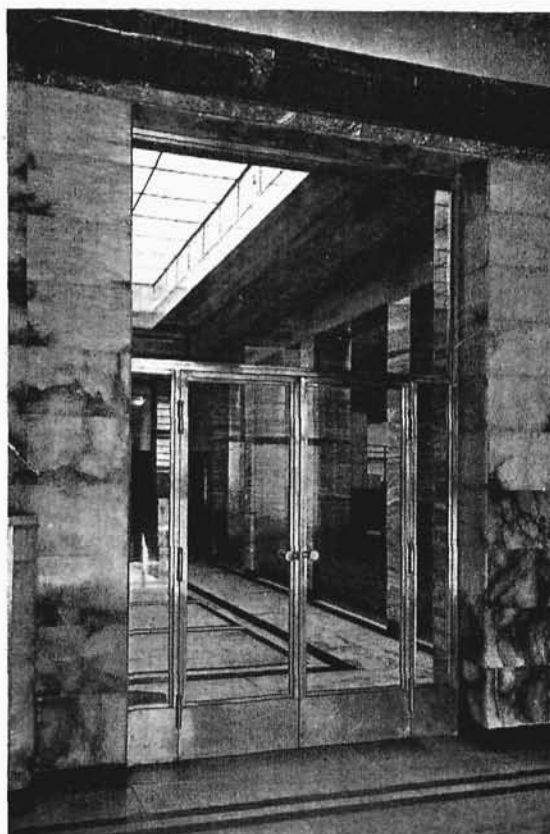
Zewnątrz gmach obłożony jest do wysokości poziomu I piętra granitem polerowanym czeskim z płyt 3—4 cm. Pozatem cały gmach oblicowany jest od strony ulic piaskowcem szydłowieckim dutowanym, częściowo szlifowanym o grubości płyt 8 cm., w pilastrach wieży do 12 cm., w polach zaś pomiędzy pilastrami — 4 cm. Ramy

Fot. Cz. Olszewski.

Hall wejściowy T-wa Ubezpieczeń „Przezorność”

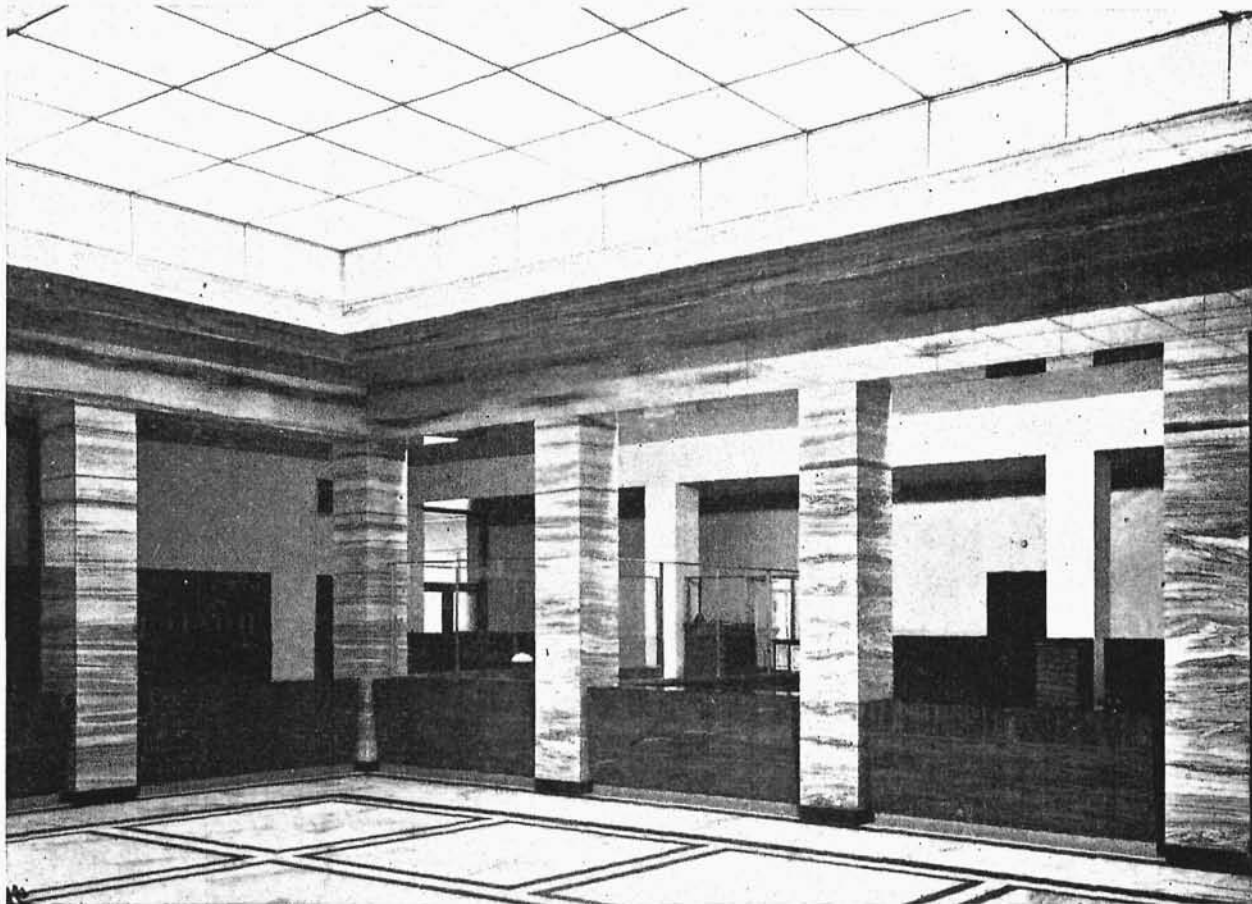
Drzwi hallu wejściowego.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa).

Hall oświetlony w sposób pośredni specjalnymi reflektorami f. „A. Marciniak” S. A. W-wa. Drzwi alpakowe i plafon wyk. f. „H. Zielesiński, wł. Kornel Kubacki inż.” Warszawa. Metalowe kraty do grzejników wyk. f. „B. Szpiro”, Warszawa.

Gmach „Prudential House” w Warszawie.

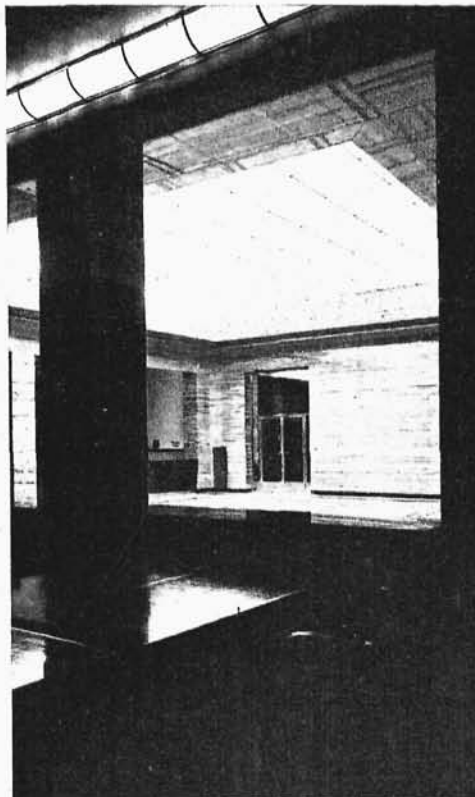

Fot. Cz. Olszewski.

Hala operacyjna T-wa Ubezpieczeń
„Przezorność”.

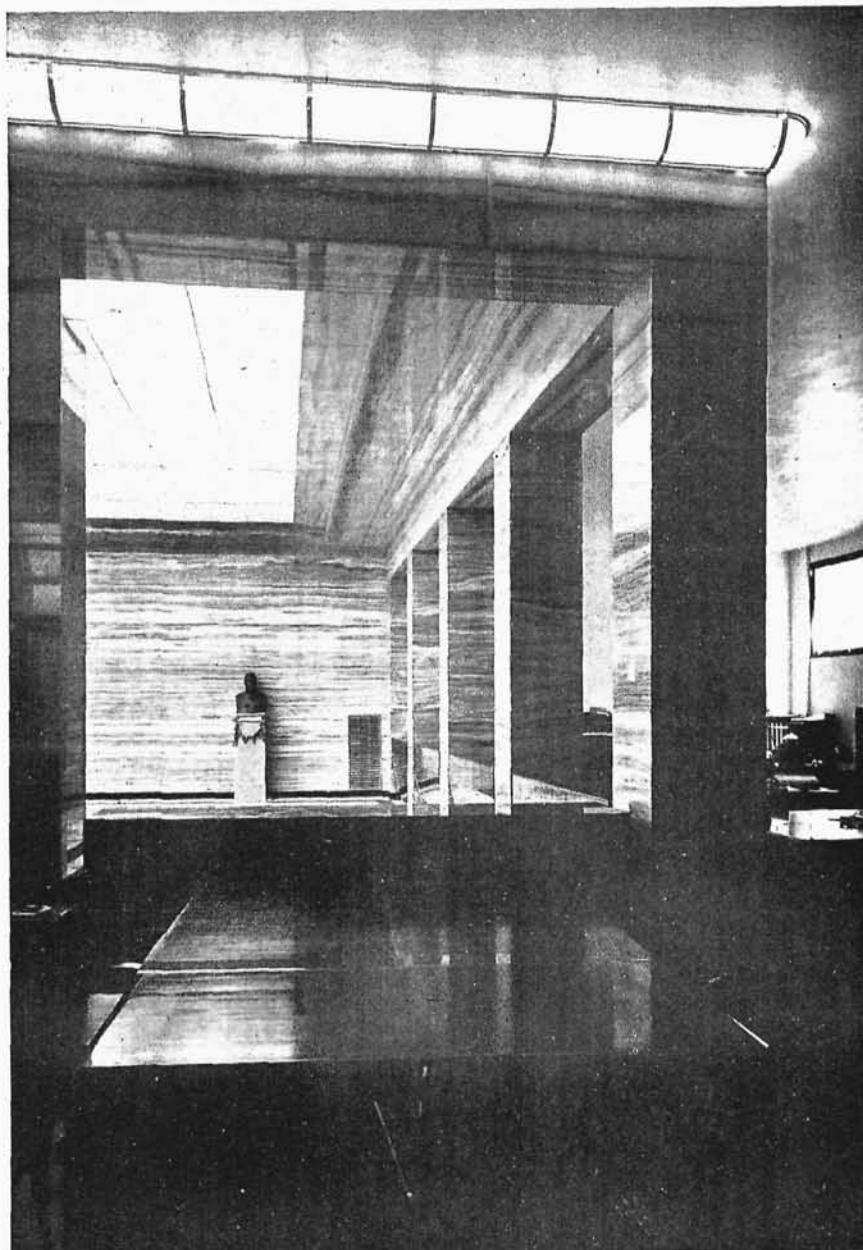
Ogrzewanie centralne wyk. f. „Józef
Kamler i S-ka, inż.”, Warszawa.
Oszklenie wyk. f. „Franciszek Szomań-
ski”, Warszawa.

Arch.: Marcin Weinfeld (War-
szawa).

Fragment hali operacyjnej.

Gmach „Prudential House”
w Warszawie.

Fot. Cz. Olszewski.

Fragment hali operacyjnej T-wa Ubezp. „Przezorność”.

Obramowanie świetlne wyk. f. „A. Marciniak” S. A. Warszawa.

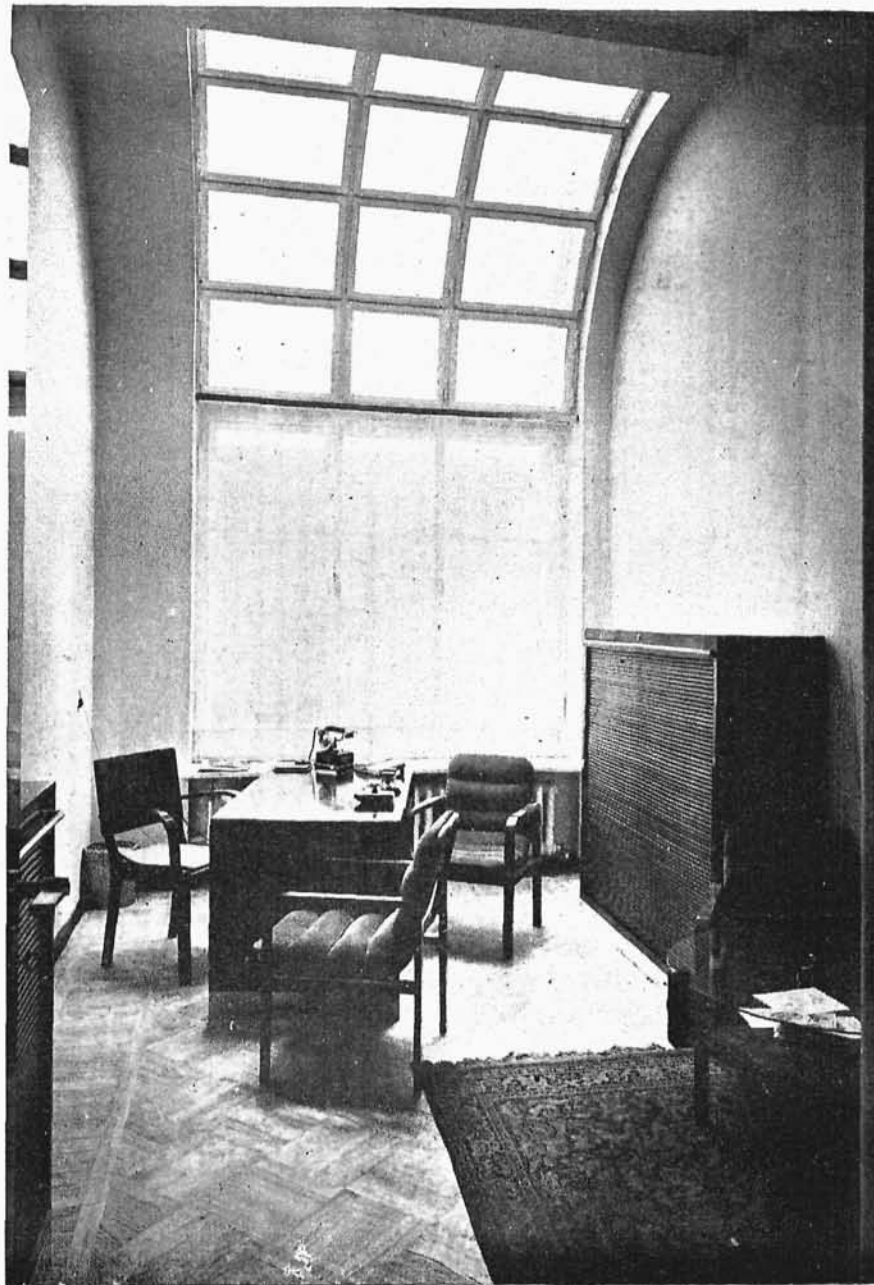
Przewietrzanie mechaniczne wyk. f. „Józef Kammler i S-ka, inż.” Warszawa.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

i futryny okienne, zarówno metalowe jak i drewniane obite zewnątrz blachą miedzianą o grubości 1 mm. Tarasy nad VI, XIV i XVI piętrem pokryte terrakotą, górne powierzchnie gzymsów nakryte blachą cynkową. Zewnętrzne parapety podokienne z marablitu. Ściany od podwórza wyprawione terrazytem, kolumny dźwigające oficynę 6 piętrową oraz łukowa wybudówka parterowa — pokryte blachą miedzianą. Również blachą miedzianą obłożone są portale i wjazd, wykonane w konstrukcji metalowej. Dwa boczne portale od Pl. Napoleona posiadają jako supraporty dwie wypukłorzeźby, grupy alegoryczne w odlewie brązowym, dłuta Ryszarda Moszkowskiego.

Warto nadmienić, że przy oblicowywaniu i innych robotach około wieży używano rusztowań nie sztandarowych, lecz wiszących, podwieszonych na linach stalowych na poziomie tarasu 14 piętra. Rusztowania te dzięki wygodnej platformie do pracy i łatwej przesuwalności w kierunku pionowym, całkowicie odpowiedziały swemu zadaniu i mogą być zalecane jako praktyczne również i dla niższych budowli.

I n s t a l a c j e. Ogrzewanie centralne — parą niskiego ciśnienia, systemem „próżniowo-różnicowym” (Dunham Differential—Vacuum), wykonane poraz pierwszy w Polsce. Polega ono na tym, że zapomocą szeregu aparatów, działających automatycznie, wytwarza się

Fot. Cz. Olszewski.

Pokój dyrekcyjny T-wa Ubezp. „Przezorność”.
 Meble wyk. f. „Zalewski i S-ka”, Warszawa. Fotele wyk. f. „Thonet-Mundus”
 S. A. Bielsko, oddział w Warszawie.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House”
 w Warszawie.

próżnię w przewodach, co pozwala na utrzymanie w nich pary w temperaturze 60°—100°, zależnie od temperatury zewnętrznej. Wybór ogrzewania parą tłumaczy się wysokością budynku, która przy ogrzewaniu wodnym spowodowałaby komplikację przez ewentualny podział wysokościowy systemu. Zaopatrzenie gmachu w wodę następuje w ten sposób, że pompy działające automatycznie tłoczą wodę do dwóch zbiorników o pojemności ok. 2 m³ każdy, umieszczonych na najwyższej kondygnacji gmachu, a zasilających wszystkie wyloty wodne. Hydranty przeciwpożarowe znajdują się w licznych punktach na każdej kondygnacji i mają za zadanie doraźną pomoc, do chwili

włączenia pomp wysokiego ciśnienia straży ogniowej, w razie większego pożaru. Odnośne próby wykazały całkowitą możliwość opanowania gmachu w tym kierunku.

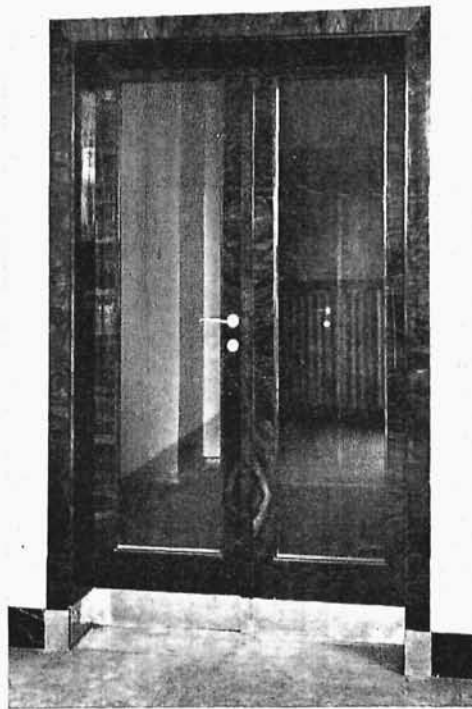
Gmach posiada ponadto centralne zaopatrzenie w ciepłą wodę we wszystkich kuchniach, łazienkach i umywalniach zarówno w mieszkaniach, jak i w części biurowej. W mieszkaniach we wieży zainstalowane są duże kuchnie gazowe Richmonda.

Prąd elektryczny doprowadzany jest przez 4 potrójne kable o średnicy 95 mm (4 x 3 x 95). Urządzone są 2 transformatornie dla światła i siły. Prąd świetlny otrzy-

Sala posiedzeń.

Fot. Cz. Olszewski.

Drzwi wyk. Mechaniczne Zakłady Stolarskie „L. Luczyniec i L. Sobański, inż.”, Warszawa.
Mebłe wyk. f. „Załęski i S-ka”, Warszawa.
Roboty malarskie wyk. f. „Krauze i Zajdeman”, Warszawa.

Okucie drzwi wyk. f. „Bracia Lubert” S. A., Warszawa.
Instalacje oświetlenia elektrycznego wyk. f. „Powszechne Towarzystwo Elektryczne A. E. G.” w Warszawie.

Drzwi narożnej klatki schodowej (orzech kaukaski)

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

Balustrady z białego metalu wyk. f. „Konrad, Jar-nuszkiwicz i S-ka, Sp. Akc.”, Warszawa.
 Obudowy dźwigów w stali i alpacie wyk. f. „H. Zieleskiński wł. Kornel Kubacki, inż.”, Warszawa.
 2 dźwigi elektryczne wieżowe, w tem 1 o szybkości 1,3 m/sec, 4 dźwigi elektr. osobowe wyk. f. „Roman Groniowski” S. A. Warszawa.

Fot. Cz. Olszewski.

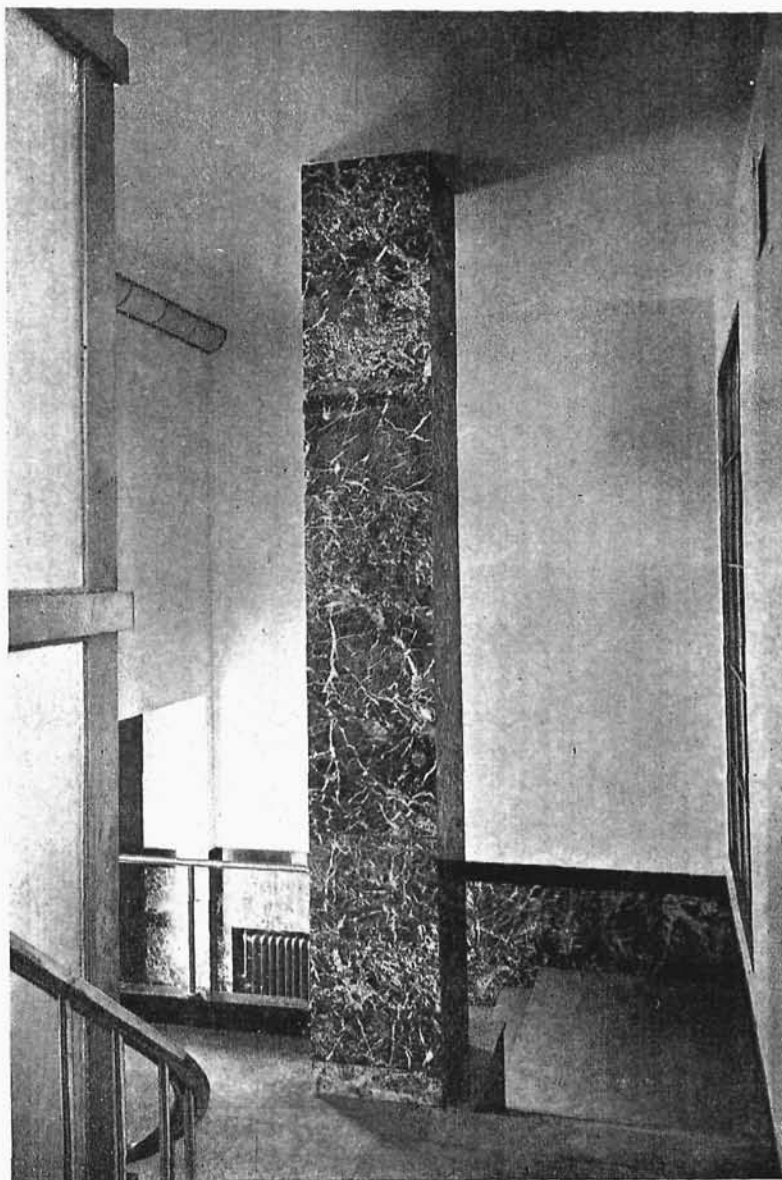
Hall wejściowy do narożnej klatki schodowej.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa).
 Gmach „Prudential House” w War-szawie.

muje napięcie 211 Volt. Dźwigi, motory gospodarcze i frigidaire'y w mieszkaniach korzystają z prądu silowego. Ogółem dla światła zainstalowano 200 kW, dla siły 100 kW. Osobne linje zasilające przeprowadzone są dla neonów i naświetlania gmachu. Ilość zainstalowa-nych punktów — ok. 2000.

Z urządzeń słaboprądowych wymienić należy, poza dzwonekami, telefony wewnętrzne, sygnalizację świetlną w biurach oraz instalację piorunochronową.

Wentylacja gmachu dotyczy nie tylko ubikacji sani-tarnych, ale wszystkich bez wyjątku pomieszczeń gmachu. Wyloty wentylacyjne w pokojach biurowych prowadzą do większych kanałów, biegnących wzdłuż korytarzy pod stropami, które łączą się z jedną z trzech komór wentyla-cyjnych, zaopatrzonych w ekshaustory elektryczne. Piętra we wieży posiadają wentylację wyciągową naturalną, przewody pojedyncze wykonane są z blachy cynkowej średnicy 10 cm. Ogółem długość przewodów w gmachu wynosi ok. 5 km. Pomieszczenia w parterze i podzie-miach posiadają specjalną wentylację łączoną, przyczem powietrze z osobnej czerpni przeprowadzane jest przez 2 komory filtracyjne i nagrzewane. Regulowanie wenty-

lacji odbywa się centralnie z tablicy umieszczonej w ma-szynowni ogrzewania centralnego.

Komunikację pionową w gmachu obsługuje 6 dźwi-gów, z tych jeden we wieży o szybkości 1,5 m/sec., a drugi wieżowy o 0,85 m/sec., pozostałe o szybkości 0,65 m/sec.

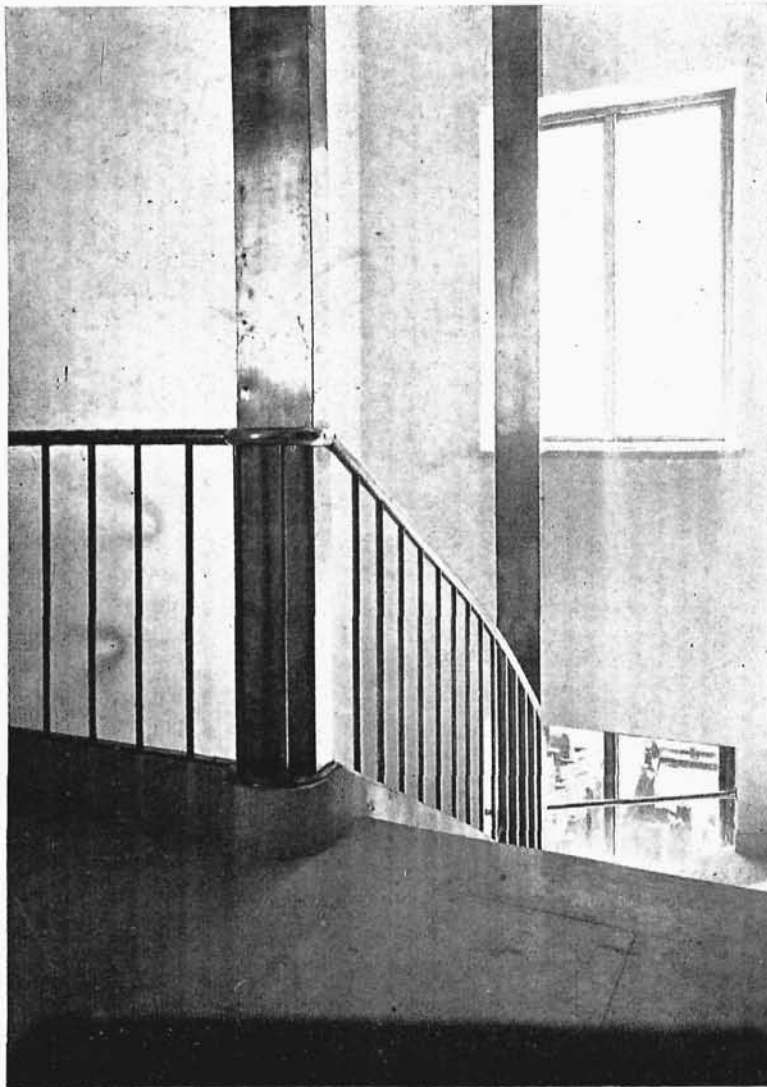
Budowa rozpoczęta została latem r. 1931 i ukoń-czona całkowicie w ciągu 3 lat, jednakowoż już jesienią r. 1933 część gmachu oddana została do użytku.

Projekt fundamentów na podstawie dokonanych wierceń gruntów i przy wzięciu pod uwagę dodatkowej opinii profesora Politechniki Warszawskiej Józefa Fedo-rowicza w sprawie fundamentowania wieży — wykonał prof. dr. inż. Stefan Bryła.

Projekty robocze konstrukcji stalowej na podstawie szkicowych projektów prof. Bryły i pod kontrolą tegoż opracowane zostały przez biura konstrukcyjne T-wa K. Rudzki i S-ka (dla wieży) oraz „Huty Pokój” (dla części 5 piętrowej).

Ogólne kierownictwo budowy spoczywało w moich rękach przy współudziale arch. Juliusza Zaleskiego.

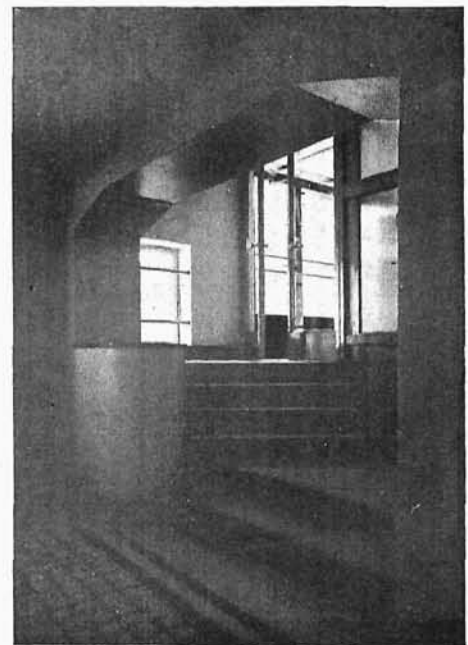
Marcin Weinfeld.

Szczegół klatki schodowej w wieży.

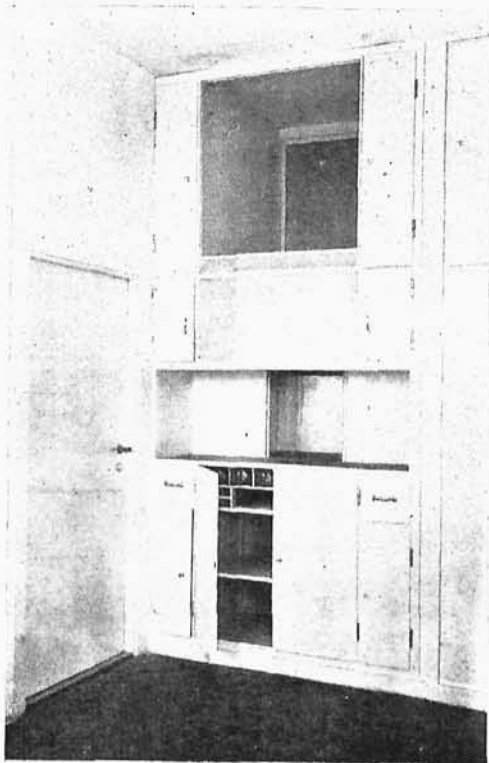
Fot. Cz. Olszewski.

Balustrady z białego metalu wyk. f. „B. Szpiro”, Warszawa.
Izolację korkową całego gmachu płytami impregnowanymi wyk.
f. „Orlorog” Sp. z o. o., Warszawa.

Szczegół w podziemiu górnem.

Arch.: Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

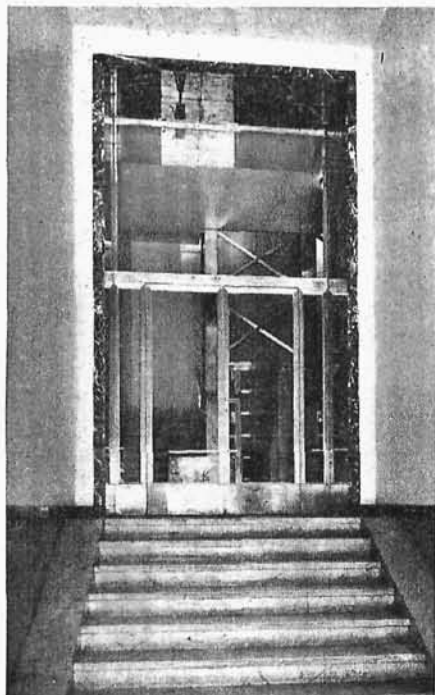
Szafka kuchenna.

Korytarz biurowy.

Fot. Cz. Olszewski.

Drzwi do klatki schodowej.

Roboty malarskie wyk. f. „Krauze i Zajdeman”, Warszawa.

Roboty gazowe wraz z aparatami oraz przewody dla gazów spalinowych wyk. f. „Termolux” sp. z o. o., Warszawa.

Układanie linoleum wyk. f. „Stadjon” sp. z o. o., Warszawa.

Automatyczne chłodnie elektryczne syst. „Frigidaire” wyk. f. „Frigorja” sp. o. o., Warszawa.

Okucia drzwi wyk. f. „Bracia Lubert” S. A., Warszawa.

Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach „Prudential House” w Warszawie.

STEFAN BRYŁA.

KONSTRUKCJA INŻYNIERSKA GMACHU „PRUDENTIAL HOUSE” W WARSZAWIE

Przyjęcia obliczeniowe.

Wykonane wiercenia wykazały grunt stosunkowo dobry o warstwach mało zmiennych, na który można było dopuścić $2,5 \text{ kg/cm}^2$.

Konstrukcja wieży musi przenieść znaczny ciężar 19 kondygnacji, który miał być jeszcze zwiększony z powodu okładzin kamiennych pilastrów i dlatego przyjęto stosunkowo lekką konstrukcję stropów, których ciężar własny wynosi tylko 300 kg/cm^2 . Pomimo to obciążenie poszczególnych słupów wieży wyłącznie z powodu ciężarów pionowych dochodzi do 280 ton w słupach środkowych.

Parcie wiatru na wieżę jest stosunkowo znaczne. Przyjęto je w obliczeniu na 50 kg/m^2 do wysokości 15 m, poczem zwrasta ono linjowo, osiągając w wysokości 30 m — 150 kg/m^2 , którą to wartość przyjęto wyżej

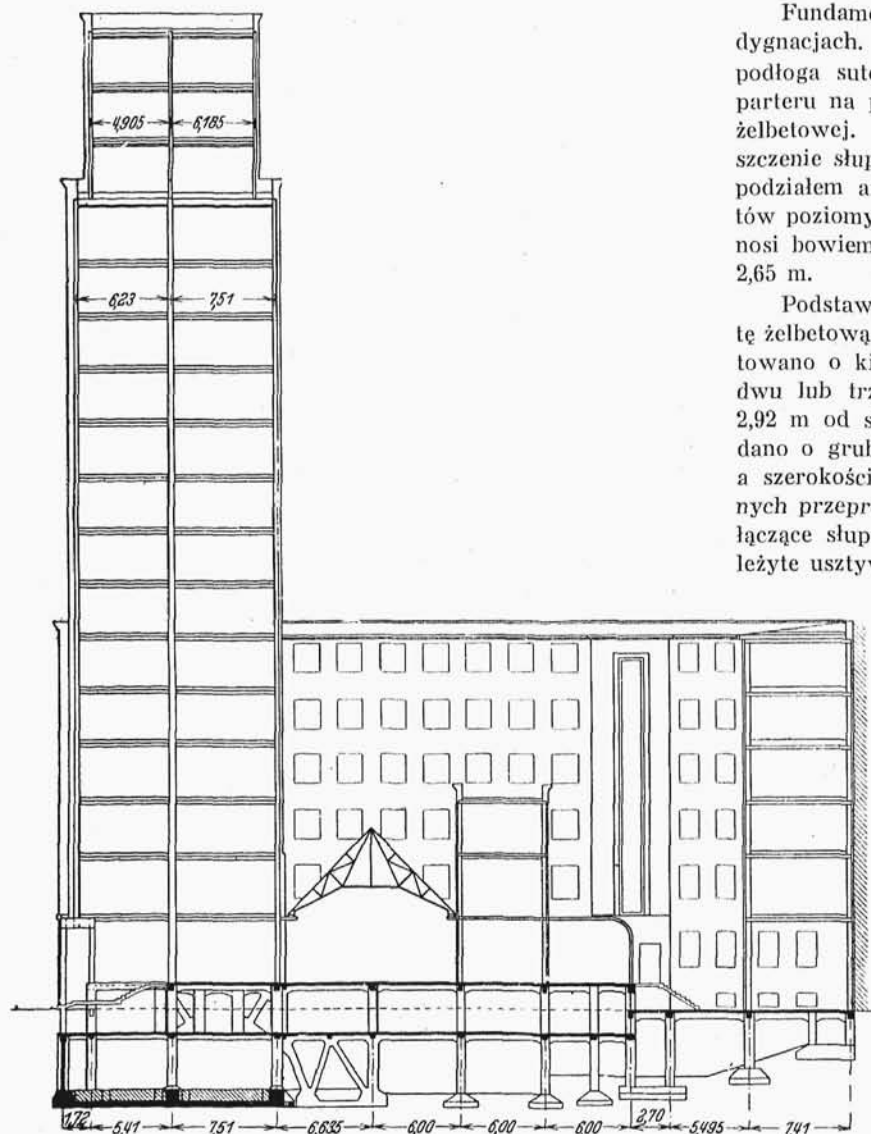
bez zmian. Parcie wiatru powoduje więc wzrost obciążenia, zwłaszcza w kierunku prostopadłym do frontu, t. j. w kierunku EW, dochodzącym w niektórych słupach nawet do 130 ton. Parcie wiatru uwzględnione też dla kierunku NS, t. j. równoległego do frontu, aczkolwiek wpływ ten, z powodu mniejszej powierzchni, narażonej na parcie wiatru, a szerszej podstawy w danym kierunku jest znacznie mniejszy. Sumaryczna siła w słupie od obciążeń pionowych i wiatru dochodzi do 313 ton.

Fundamenty.

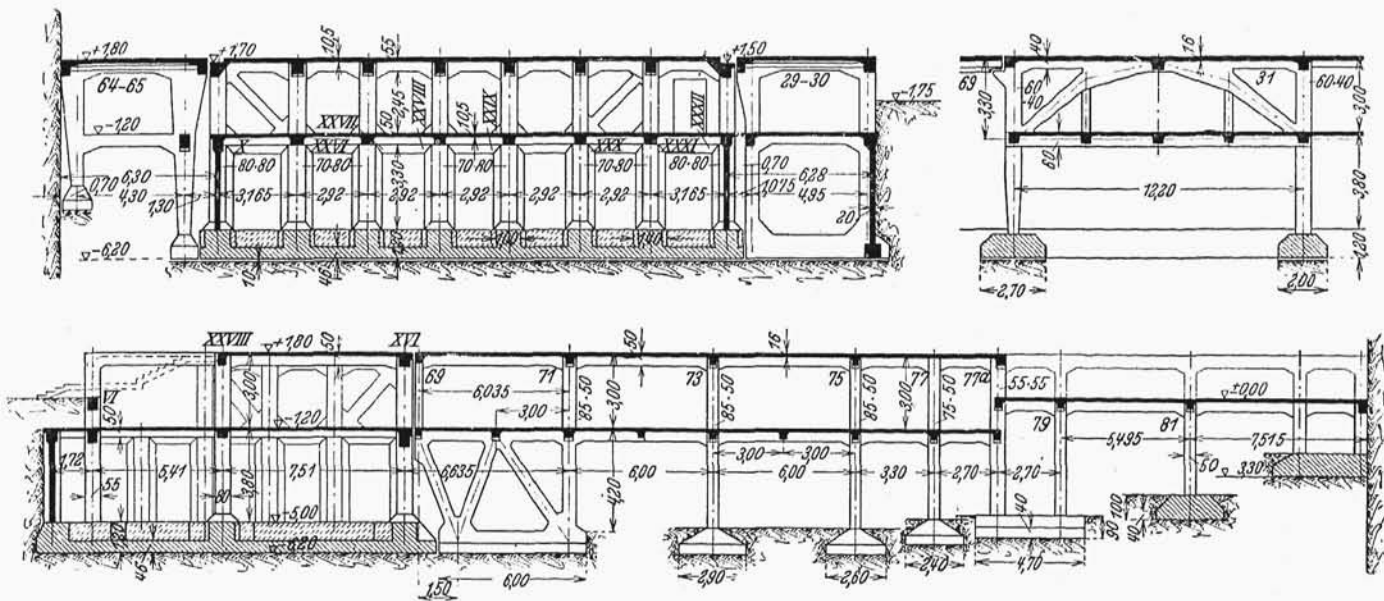
Odpowiednio do charakteru całego budynku podzieleno też i fundamenty budynku wraz z całą jego podstawą na dwie odrębne części, oddzielone od siebie fugą dylatacyjną: na fundament wieży i na fundamenty pod resztą budynku.

Fundamenty pod wieżę wykonane są w dwóch kondygnacjach. Podstawę ich założono na poziomie 6,20 m, podłoga suteren jest na poziomie — 5,00 m, podłoga parteru na poziomie + 1,80 m, mowa tu o konstrukcji żelbetowej. Zasadnicze wymiary fundamentu, rozmieszczenie słupów, a tem samem i żeber, dane były zgóry podziałem architektonicznym tak elewacji, jakoteż rzutów poziomych. Odstęp osiowy słupów frontowych wynosi bowiem 2,92 m od siebie, odstęp słupów bocznych 2,65 m.

Podstawę wieży zaprojektowano jako jednolitą płytę żelbetową z żebrami ku górze. Żebra główne zaprojektowano o kierunku prostopadłym od frontu, jako belki dwu lub trzyprzęsłowe, leżące w odstępach osiowych 2,92 m od siebie. Płytę rozpiętą między temi żebrami dano o grubości 40 cm, żebra zaś o wysokości 1,20 m, a szerokości 1,00 m. Niezależnie od tych żeber głównych przeprowadzono środkiem płyty żebro poprzeczne, łączące słupy środkowe, którego zadaniem ma być należyte usztywnienie płyty. To samo zadanie możliwego

Schemat przekroju podłużnego gmachu „Prudential House” w Warszawie.

Przekroje fundamentów gmachu „Prudential House” w Warszawie.

usztynienia fundamentu spełnia na obwodzie płyty ścianki żelbetowa, rozpięta między zewnętrznymi słupkami dolnych suterren, a mająca poza tym drugie zadanie powstrzymania parcia ziemi. Pozostawione w niej otwory drzwiowe są odpowiednio wzmocnione na krawędziach.

Górna kondygnacja suterren w tej części nie posiada wyżej wspomnianej ścianki, natomiast w polach skrajnych mieszczą się w niej silne zastrzały, których zadaniem jest należyte przeniesienie parcia wiatru.

Fundamenty budynku niższego są wykonane częściowo jako ciągłe ławowe, częściowo jako odosobnione płyty. Partja ich, mieszcząca się bezpośrednio za wieżą, musiała zostać usunięta z osi słupów przywiezowych ze względu na wysunięcie płyty podwiezowej. Dlatego też dolną kondygnację zaprojektowano w tej części jako belki kratowe o wspornikach wysuniętych na 1,50 m. Ponieważ zaś ze względu na instalacje w środkowej części nie można było umieścić nawet takiej kratownicy, przeto na wspomnianych wspornikach opiera się na wysokości górnej kondygnacji suterren podciąg o kształcie łuku łamanego w kształt linii ciśnienia ze ściągami o poziomie stropu dolnych suterren.

Części fundamentów pod budynkami pięciopiętrowymi podłużnymi wykształcone są jako ramownice. Ramownice te są piętrowe w tych miejscach, gdzie fundament żelbetowy ma dwie kondygnacje. Posiadają one dołem przeważnie przeguby, wspierające się bezpośrednio na ławach, względnie na płytach fundamentowych.

Położenie i kształty fundamentów dobrano tak, aby rozkład ciśnień był jednostajny i możliwie we wszystkich fundamentach ten sam. Kotwy pod słupy żelazne zostały założone odrazu na odpowiednich ramach drewnianych. Otwory, potrzebne w celach instalacyjnych, zostały wykonane odrazu. Trudne zejście do odpowiedniego poziomu przy płytkich ściankach sąsiadów wykonano przeważnie przez odpowiednie pogłębienie betonowych ław, przy zastosowaniu szybko wiążącego cementu SS. Również przy robotach końcowych zastosowano szybko wiążący cement Alca.

Budowa fundamentów rozpoczęta została w pierwszych dniach sierpnia 1931 r., ukończona w drugiej połowie listopada.

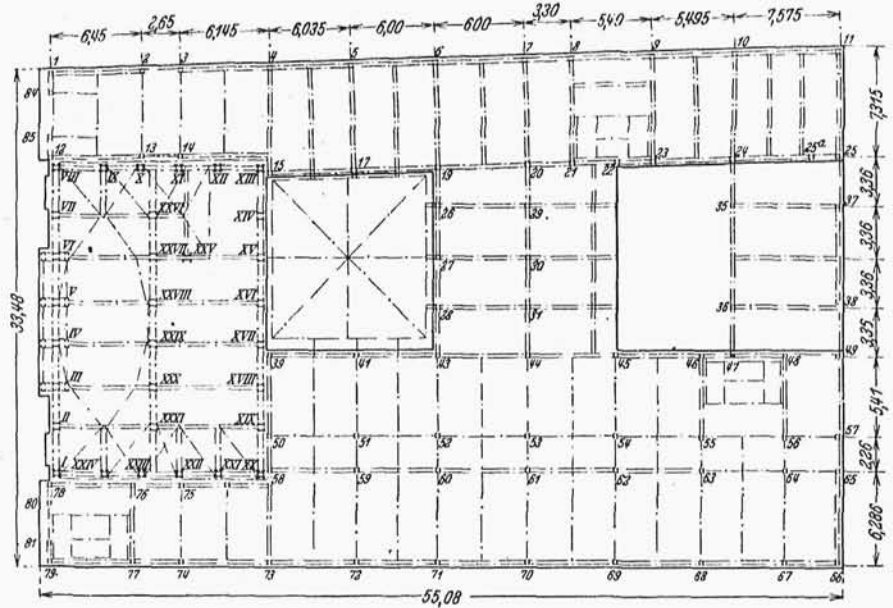
Konstrukcja stalowa.

Konstrukcja stalowa szkieletu, podobnie jak konstrukcja fundamentów, składa się z dwu części: wieży oraz pozostałej części budynku, oddzielonych od siebie fugą dylatacyjną i różnych w założeniu i wykonaniu do tego stopnia, że bez żadnej trudności można było oddać wykonanie warsztatowe dwu różnym firmom. Mianowicie część wieżową wykonały warsztaty firmy K. Rudzki w Mińsku Mazowieckim, zaś pozostałą część (oraz kilkadziesiąt ton dolnej partji wieży) warsztaty Huty Pokój w Nowym Bytomiu.

Projekt części wieżowej musiał uwzględnić szczególne warunki, t. j. wysokość wieży oraz wynikający stąd wielki wpływ parcia wiatru, stosunkowo szczerpie jej wymiary poziome, wreszcie względy architektoniczne. Względami temi była głównie możliwość umieszczenia okien w ścianach bocznych oraz konieczność należytego rozplanowania poziomego każdego piętra, w czym mieściła się zgóry konieczność dwu klatek schodowych oraz wind.

Stosunek wysokości wieży do podstawy tejże wynosi dla kierunku NS około 1 : 3, zaś dla kierunku EW 1 : 4. O ile zatem pierwszy mieści się w granicach, w których można teźników wiatrowych nie wprowadzać, przy uwzględnieniu połączeń, oraz usztyniającego działania ścian, o tyle dla kierunku drugiego (równoległe do ul. Świętokrzyskiej) trzeba było je bezwzględnie zastosować. Z drugiej strony rozmieszczenie rzutów poziomych, wykluczały możliwość teźników na długości budynku, — i jedynym rozwiązaniem stało się rozmieszczenie ich w ścianach szczytowych. Wreszcie zaś możliwość wprowadzenia okien w dolnym polu tych ścian wyeliminowała zastosowanie teźników przekątnych (kratowych), tak że najwłaściwszym rozwiązaniem okazały się wiatrownice kątowe (narożnikowe). Wiatrownice takie powodują jednak stosunkowo bardzo znaczne naprężenie

Schemat układu belek stropowych.

Gmach „Prudential House” w Warszawie.

zginające w słupach, co spowodowało ostatecznie rozmieszczenie ich takie, by kierunki tężników przecinały się w osi słupów, w środku wysokości tychże. Dołem, bezpośrednio nad konstrukcją żelbetową fundamentów, potrzeba było założyć poziome ścięgna, chwytające stopy słupów.

Przeniesienie ciśnienia wiatru z szerokich ścian wschodniej i zachodniej na powyższe tężniki odbywa się w każdym pięttrze przez wiatrownice poziome oraz przez stropy. Wiatrownice są wykonane w kształcie parabolicznym, obliczono je przytem tak, że same one przenoszą ciśnienie wiatru. Z uwagi na możliwość parcia wiatru z obu stron, wykonano je w każdym stropie jako podwójne symetryczne. Są one z płaskowników, które ukryto w płycie betonowej stropów, wykonanych jako stropy systemu Isleg.

Belki żelbetowe mają wszystkie długość około 3 m, spoczywają zaś na stalowych podciągach, łączących ze sobą słupy przeciwnych ścian.

W wysokości stropu 13 piętra przechodzi wieża w mniejszy rzut poziomy. Tu musiano podeprzeć stropy na odpowiednio mocnych podciągach, złożonych z dwu dwuteówek NP. 50. Tu trzeba było przeprowadzić tężniki wiatrowe inaczej. Uskuteczniło to przy pomocy poziomej kraty, obchodzącej dookoła zarysu wieży, wykonanej częściowo z dwuteówek NP. 24, częściowo z płaskowników.

Słupy rzędów NS wieży wykonane są wogóle z dwuteówek, odsuniętych od siebie na odstęp 440 mm, a połączonych przyspawanymi przewiązkami z blach. Dwuteówki słupów najczęściej obciążonych mają u dołu profile, dochodzące do NP. 47½. Styki ich są celem ułatwienia montażu podłużne, więc na blachy stykowe, przy czem blachy te są utwierdzone na górnych, mniejszych profilach na podkładkach. Podstawy dolne słupów, wykonano na grubych płytach podstawowych, których wymiary poziome dochodzą do 900 × 900 mm, zaś grubość do 50 mm. W tych warunkach można było opuścić zupełnie blachy usztywniające pionowe, które były nie-

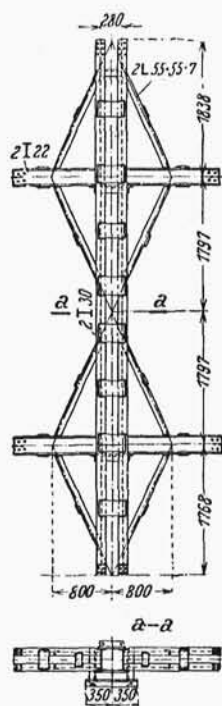
dopuszczalne ze względu na ściany. Analogicznie wykonane są słupy rzędu środkowego NS. Cztery słupy frontowe środkowe zostały na wysokości parteru rozdwojone. Tutaj cofa się bowiem ściana frontowa, a wejście do niej ozdobione jest portykiem. Wskutek tego widzimy pod każdym słupem górnym dwa dolne, które górą połączone są ze sobą blachownicą spawaną bliźniaczą, podtrzymującą górny słup o obciążeniu 165 t. Słupy te związane są sobą mniej więcej w połowie wysokości dłuższego słupa, celem zmniejszenia słupowi wolnej długości.

Podciągi składają się każdy z dwu dwuteówek Nr. 20 do 30 i połączone są ze słupami na blachy węzłowe.

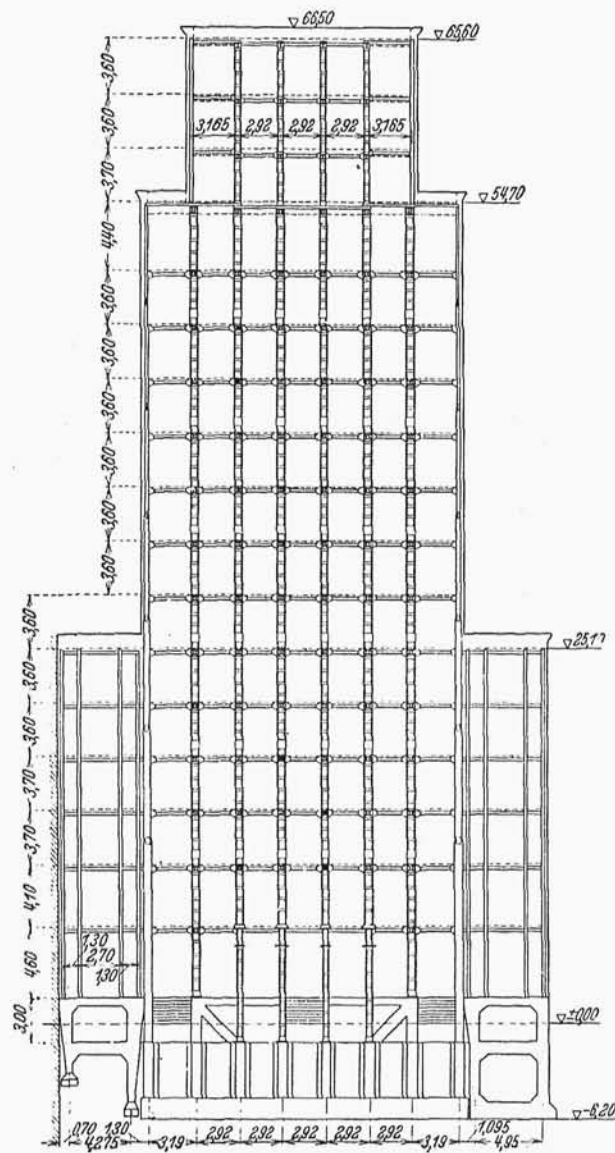
Szkielet ścian bocznych wieży (EW) stanowią zarazem tężniki wiatrowe pionowe. Słupy złożone są z dwu dwuteówek. Jednakowoż nie one stanowiły element montażowy: elementem tym były elementy o kształcie krzyża podwójnego, złożonego z części słupa, sięgającej przez piętro dolne, piętro średnie i pół piętra górnego, z części podciągów, sięgających na obie strony do tychże (więc do środka odstepu między słupami), oraz z odpowiednich usztywnień kątowych. W górnej części wieży analogiczne elementy, skonstruowane nieco inaczej, mianowicie o słupach, sięgających przez dwa pełne piętra.

Część pięciopiętrowa zaprojektowana jest jako normalna konstrukcja szkieletowa, jednak bez żadnych wiatrownic, które były tu niepotrzebne wobec niewysokiej, a zewsząd zakrytej budowli. Rozstaw słupów wynosi 6 m w kierunku podłużnym traktów. Słupy składają się przeważnie z dwu korytek, niekiedy wzmocnionych blaszanymi nakładkami. Podciągi wykonane są po największej części jako ciągłe i podwójne, przesunięto je przez słupy, pomiędzy ceówkami, opierając na kątówkach oraz na blachach, dospojonych do tych ceówek.

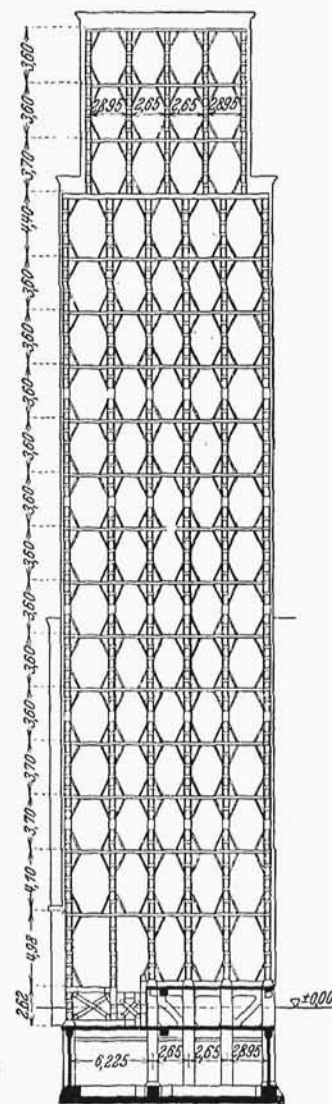
Styki słupów zastosowano podłużne. Przytem przykładki zostały przy pomocy spoin przytwierdzone do górnych (mniejszych) dźwigarów, przy czem zastosowano również przyspojone podkładki, celem wyrównania

Przekrój a — a
Element montażowy

Schemat układu konstrukcji słupowej.

Schemat konstrukcji
ścian szczytowych.

różnicy wysokości dźwigarów. Na montażu połączono przykładki z górnymi partjami dolnych słupów na nity.

Stopy słupów wykonane zostały przy zastosowaniu grubych płyt podstawowych bez użycia stężących blach trapezowych — podobnie jak w słupach wieży.

Wszystkie słupy zostały umieszczone na podkładkach ołowianych, złożonych z 3 — 5 arkuszy 4 mm.

Całość konstrukcji stalowej waży okragło 1200 tonn. W stosunku do konstrukcji nitowanej dało to oszczędność na wadze dochodzącą do 12%.

Montaż konstrukcji stalowej rozpoczęto od części pięciopiętrowej, którą ustawiono w okresie od 1 stycznia do

20 marca 1932 r., montaż wieży trwał do pierwszych dni czerwca. Montaż klatki schodowej w wieży został wykonany w czerwcu i lipcu 1932 r.

W trakcie wykonywania robót zaszły pewne zmiany architektoniczne, które spowodowały z kolei również szereg zmian w konstrukcji.

Zmiany te wykazały ogromne korzyści, jakie przy wykonywaniu konstrukcji stalowych daje zastosowanie cięcia i spawania przy pomocy acetylenu czy też elektryczności.

Do wykonania użyto elektrod krajowych Forflex, a także elektrod Arcos i Böhlera.

Późniejsza nadbudówka.

Fot. Cz. Olszewski.

Wybudowana w 1922 r.

Fot. Cz. Olszewski.

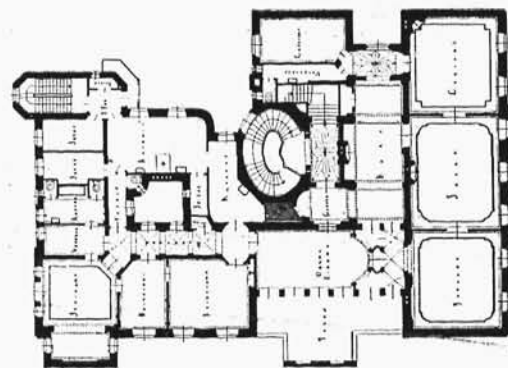
Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Dom mieszkalny p. L. w Konstancinie.

Ogrzewanie centralne, kanalizację, wodociągi, inst. ciepłej wody, gaz wyk. f. „Termolux” Spółka z o. o., Warszawa.

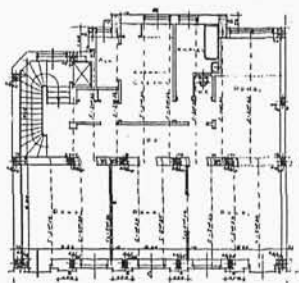
Fot. E. Koch.

Rzut II piętra.

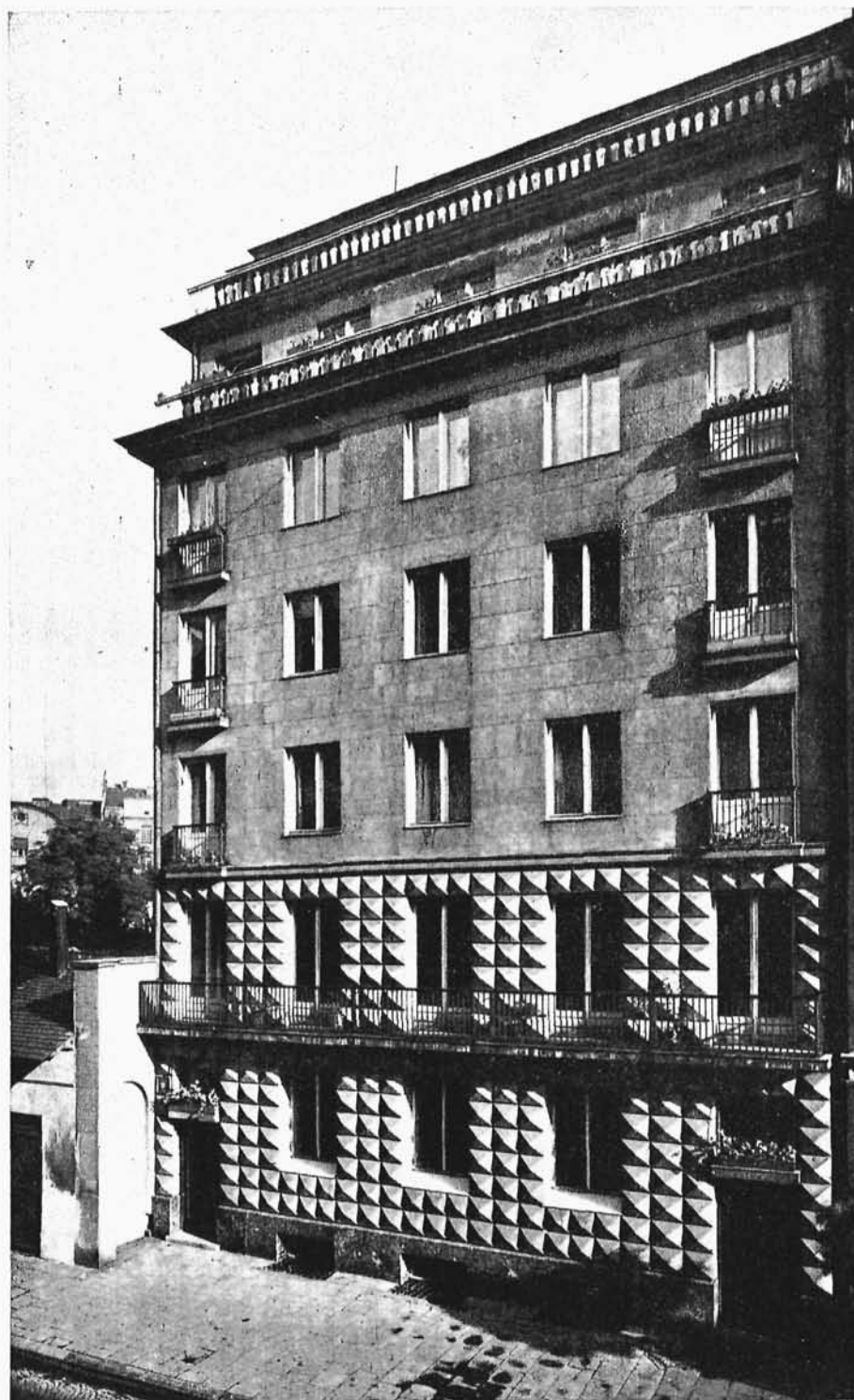
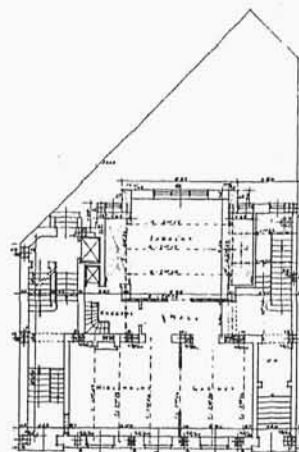

Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Dom przy Al. Ujazdowskiej Nr. 23 w Warszawie. 1924 r.

Rzut I piętra 1:400.

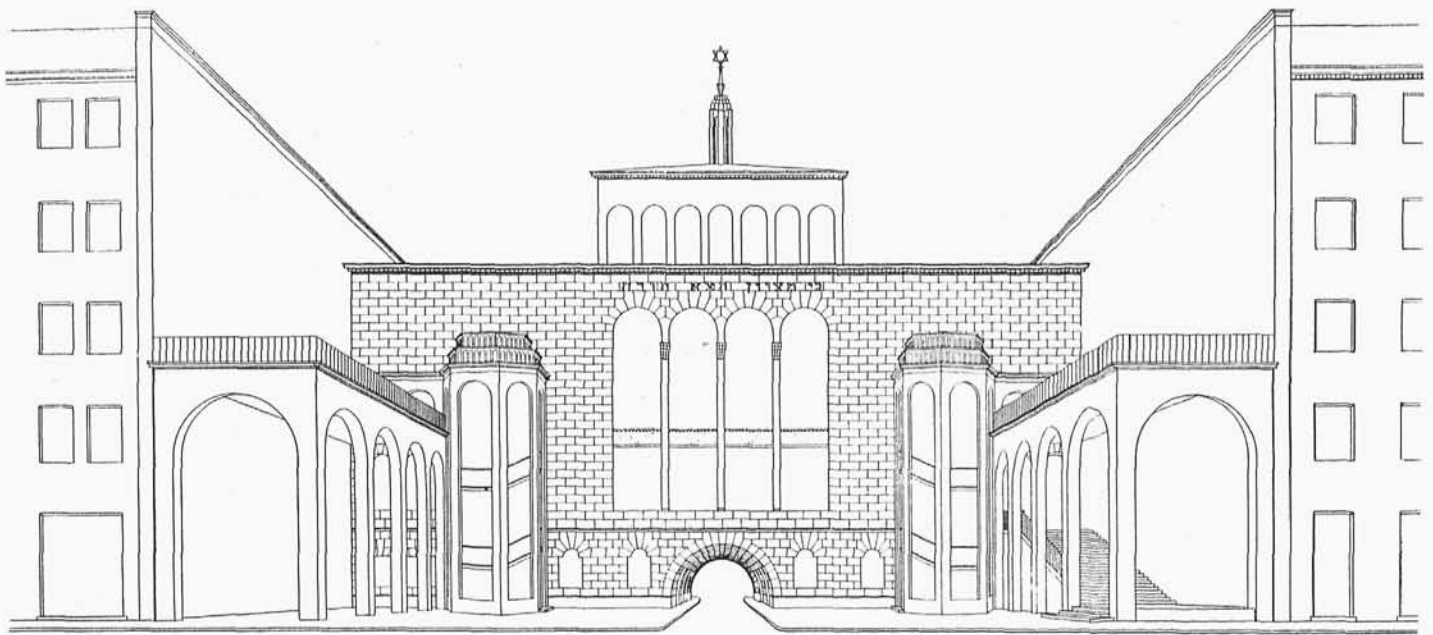

Rzut parteru 1:400.

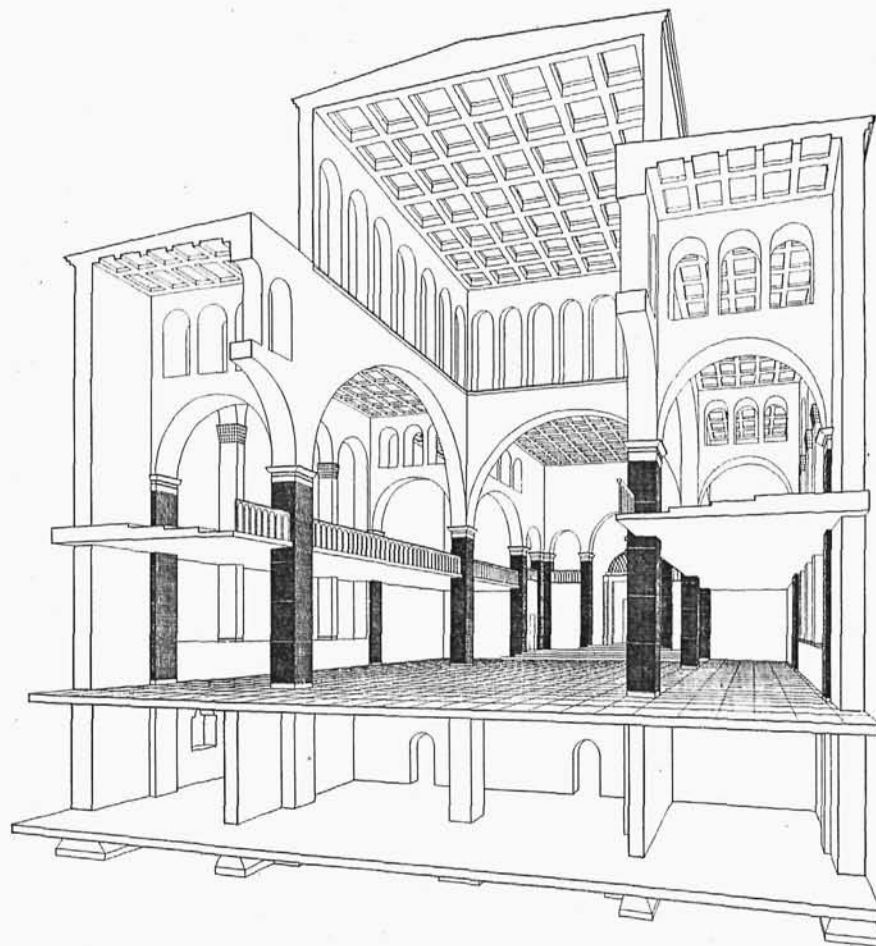

Fot. E. Koch.

Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Dom mieszkalny przy ul. Koszykowej 8. Rok 1928.

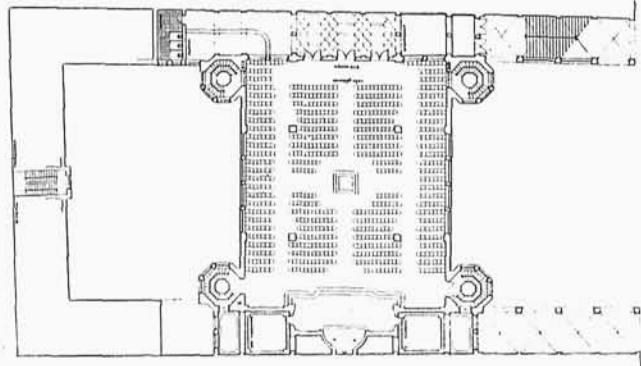
Widok perspektywiczny od ulicy.

Wnętrze.

Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Synagoga T-wa „Moriah” przy ul. Dzielnej w Warszawie.

Program wymaga około 800 miejsc w przyziemiu dla mężczyzn i około 400 na galerji dla kobiet, pozatem wymagana jest mala synagoga w wysokim podziemiu oraz pomieszczenia gospodarcze. Dzialka jest zwyklym głębokim placem warszawskim, otoczonym z trzech stron szczytami kamienic czynszowych. Wobec wymaganej orientacji wschodniej i celem zapewnienia wnetrzu światła, synagoga usytuowana została wpoprzek parceli, z wejściem na boku po szerokich schodach w podcieniu, przy odpowiednim cofnięciu gmachu od ulicy, od której dziedzińiec przedsynagogałny zostałby odgradzony. Gmach projektowany jest w konstrukcji muro-żelbetowej, z zewnątrz oblicowany ma być piaskowcem. Filary we wnetrzu obłożone marmurem lub granitem ciemnym. Projekt, opracowany w roku 1928, dotąd nie został zrealizowany.

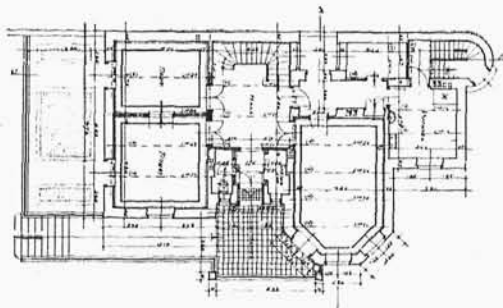

Rzut parteru.

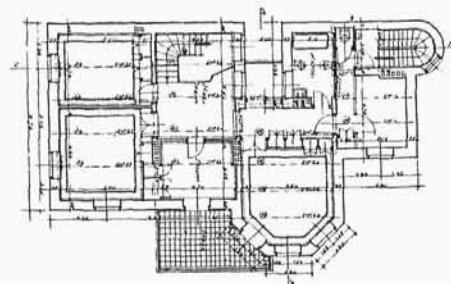
Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Synagoga T-wa „Moriah“ przy ul. Dzielnej w Warszawie.

Fot. E. Koch.

Parter.

Parter.

Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Willa p. N. przy ul. Belwederskiej w Warszawie.

KRONIKA

Organizacja Studium Urbanistycznego przy Wydziale Architektury P. W.

Konieczność skoordynowania pracy architekta z pracami czysto inżynierskimi w rozwoju miast stała się maksymą bezsporną. W życiu jednak, a w szczególności polskiem, zasada ta z trudem zdobywa prawa należne. Już przed kilku laty była rozpatrywana na Radzie Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej sprawa utworzenia w Wydziale Sekcji, względnie Studium Urbanistycznego, która objęłaby wraz z nauką architektury całą dziedzinę nowoczesnie rozumianej urbanistyki. Sprawa ta została wznowiona w roku 1932. W tym czasie zostały opracowane szczegółowe programy i organizacja Studium Urbanistycznego w porozumieniu z innymi Wydziałami Politechniki. Również w tym czasie został zorganizowany przez prof. T. Tołwińskiego kurs urbanistyczny na życzenie ówczesnego Ministerstwa Robót Publicznych dla pracowników komunalnych i państwowych. Bezpośredni udział p. ministra Mieczysława Norwid-Neugebauera i p. wice-ministra W. Korsaka, zainteresowanie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, które w tym właśnie czasie przejęło agendy b. Ministerstwa Robót Publicznych oraz nieoczekiwanie duża frekwencja (około 140 osób) słuchaczy, przybywających nawet z dalekiej prowincji, podkreśliły raz jeszcze nagłą potrzebę zapoczątkowania Studium Urbanistycznego.

Z początkiem roku 1933 organizacja Studium Urbanistycznego, uchwalona przez Senat Politechniki, została przesłana do zatwierdzenia M. W. R. i O. P. Zainteresowanie się sprawą ze strony Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, wprowadzenie na jego wniosek pewnych zmian programowych oraz decyzję pokrycia częściowo kosztów Studium, stanowiło ostatni etap prac wstępnych. Z początkiem bieżącego roku akademickiego Studium pod nazwą Sekcji Urbanistycznej Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej zostało przez M. W. R. i O. P. zatwierdzone. Przy tej organizacji pracy naukowej studja na Wydziale Arch. Pol. Warsz., począwszy od pół dyplomu, t. j. od V semestru, rozwidlają się obecnie na dwa kierunki: Architektoniczny i Urbanistyczny. Wykłady i ćwiczenia na Sekcji Urbanistycznej zostają już uruchomione w bieżącym roku akademickim na V-ym i częściowo na VII semestrze.

Niezależnie od powyższego, Tow. Urbanistów Polskich wystosowało w ostatnich dn. paźdz. r. b. do p. ministra W. R. i O. P. memorjał, który, jako opinię fachową w tej sprawie, ze swej strony podkreślający celowość i konieczność utworzenia Studium Urbanistycznego, poniżej podajemy:

Memorjał Towarzystwa Urbanistów Polskich do Pana Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w sprawie utworzenia studjum urbanistycznego przy Wydziale Architektury Pol. Warszawskiej.

Intensywne tempo współczesnego życia i w szczególności wzajemne powiązanie wszystkich jego przejawów spotęgowały wielokrotnie znaczenie urbanistyki, nauki obejmującej dziś nie tylko zasady budowy miast, ale i zasady właściwego użytkowania i podziału wielkich połaci kraju (planowanie regionalne).

Zadaniem urbanistyki jest takie plastyczne ukształtowanie przestrzeni, w którym wszelkie techniczne i go-

spodarcze urządzenia nieodzowne do życia zorganizowanego społeczeństwa, współdziałałyby harmonijnie i w sposób najbardziej celowy i ekonomiczny. Pojęta w ten sposób urbanistyka, łączy w sobie problemy natury społecznej, finansowej, ekonomicznej, problemy estetyczne oraz sprawy budowlane, komunikacyjne, higieny, bezpieczeństwa i t. p. Problemy te, dotąd rozwiązywane zazwyczaj oddzielnie, urbanistyka wiąże między sobą i wskazuje im wspólne drogi rozwoju.

Urbanistyka, której zadaniem jest stworzenie w terenie jaknajlepszych form i warunków dla racjonalnego funkcjonowania tak wielu i tak różnych przejawów życia, musi być wyodrębniona jako specjalność, i należy wymagać od zajmujących się nią odpowiednich kwalifikacji.

W dzisiejszym stanie rzeczy najrozmaitsze inwestycje, mimo wzajemnej zależności, są rozwiązywane bez planu, przez co zwiększają się nadmiernie ich koszty. Często-kroć zamierzenia wykonywane w jednej dziedzinie uniemożliwiają należyty rozwój innych.

Miasta, wydatkujące wielomiljonowe sumy na inwestycje, wskutek braku odpowiednich sił fachowych, wykonują je w sposób niecelowy i nieekonomiczny często bez oparcia o plan zabudowania. Nawet tak duże miasta jak Kraków, Wilno, Sosnowiec, Równe nie posiadają planów zabudowania. Miasta te nie posiadają również urbanistów, którzyby czuwali nad ich interesami.

Urzędy Wojewódzkie, którym w myśl przepisów budowlanych przysługuje prawo zatwierdzenia planów zabudowy, prawie 85% wszystkich miast polskich, przeważnie nie posiadają ani jednego urbanisty na stanowiskach referentów, a plany regulacyjne tych miast wykonują również nie urbanisci.

Również Państwo odczuwa brak odpowiednich fachowców wskutek czego wynikają trudności w odpowiednim zabezpieczeniu jego interesów i uzgodnieniu z innymi potrzebami społecznymi.

Należyte przygotowanych fachowców — urbanistów można uzyskać tylko przez stworzenie studjum urbanistycznego przy Politechnice.

W danej chwili Państwo potrzebuje na stanowiska w instytucjach państwowych, samorządowych i innych, pracujących naukowo i praktycznie, około 200 urbanistów. Liczba ta będzie stale wzrastała.

W Polsce jest zaledwie około 30 urbanistów, przy-czem za urbanistę należy uważać technika z wyższym wykształceniem, który co najmniej dwa lata pracował praktycznie w dziedzinie urbanistycznej lub studjuje omawiany przedmiot naukowo.

Niezbędne jest jednak ujednostajnienie podstaw naukowych i normalizacja elementów wchodzących w zakres wiedzy o budowie miast z uwzględnieniem warunków polskich.

Towarzystwo Urbanistów Polskich, zdając sobie sprawę z wielkich strat materialnych i kulturalnych, jakie ponosi Państwo skutkiem braku wykwalifikowanych urbanistów, prosi Pana Ministra o spowodowanie utworzenia studjum urbanistycznego przy Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej.

za Zarząd Towarzystwa
Urbanistów Polskich
(—) Józef Jankowski
prezes

(—) Kazimierz Lier
sekretarz

Z POSIEDZEŃ TOW. OPIEKI n. ZAB. PRZESZŁOŚCI.

(Przebudowa b. arsenału przy ul. Długiej i sprawa uporządkowania placu Zamkowego w Warszawie).

Sezon odczytowy w Wydziałach Tow. Op. n. Zab. Przeszłości rozpoczęły w tym roku sprawy bardzo bliskie dotyczące Warszawy. Mianowicie rozpatrywane zostały projekty, sporządzone przez pp. A. Paprockiego i B. Zborowskiego na polecenie Ministerstwa Sprawiedliwości, przebudowy dawnego arsenału przy ul. Długiej, pamiętnego tak bardzo w historii powstań. Ministerstwo usuwa mieszczące się tam dzisiaj więzienie i przeznaczają te mury na szkołę pracy więziennej. W związku z tem słusznie została podniesiona przez obecnego Dyrektora Inspekcji Budowlanej Zarządu miasta arch. T. Nowakowskiego konieczność planowego i stosownego do architektury danego zabytkowego budynku użytkowania tegoż. Sam charakter tego czy innego gmachu niejednokrotnie podpowiada jego właściwe użytkowanie, zależne niestety w naszych warunkach od wypadkowego posiadacza tego budynku, którym jest nieraz najmniej właściwy dla tego celu ten czy inny Urząd Państwowy. Tak i w tym wypadku idea użytkowania dawnego „arsenału” na Muzeum Wojskowe została zaprzepaszczone dla zupełnie nieoczekiwanych konjunktur lokalowych. Uważając jednak, że kwestja użytkowania tego budynku jest już przesądzoną, Wydział Konserwatorski rozpatrywał same projekty z punktu widzenia trzech epok, które złożyły się na kompleks dziś istniejących budynków, mianowicie epoki Wazów, epoki Sasów i wreszcie epoki poempirowej. Właściwa przebudowa arsenału prócz tego wiąże się ściśle z właściwą „przebudową” zespołu ulic go otaczających, a wraz z tem i zmianą ruchu komunikacyjnego w tej części miasta.

Drugą sprawą niemniej ważną była podkreślona przez prof. Lalewicza odpowiednia chwila na uporządkowanie Placu Zamkowego w związku ze zburzeniem dawnej oficyny stajennej od strony Zjazdu. Przeobrażenie przestrzenne, które już skutkiem owego zburzenia nastąpiło w tem miejscu Warszawy, woła wprost o zajęcie się narożem przy wieży Bernardyńskiej, usunięciem szaleatów i bud przy Marjenstacie oraz przeplanowaniem poziomów ulic przy Zamku. Wybranie zaś miejsca przy Marjenstacie na pomnik Batoroego przez Komitet uczczenia pamięci tego króla dopełnia jakby całości programu, mogącego uporządkować to najbardziej bodaj w tej chwili odpowiedzialne miejsce Warszawy. Sprawa mówi sama za siebie i powinna stać się zagadnieniem honoru dzisiejszego Zarządu stolicy wraz z jej dzisiejszym prezydentem.

Jeżeli zaś inne miasta polskie, jak Białystok, czy Toruń otrzymały swe „Champs-Élysées” z sum Funduszu Pracy, to doprawdy część tych funduszy mogła by być przeznaczoną nie na zabrukowywanie zaułków na peryferiach Warszawy, lecz i na upiększenie Stolicy, jak to mawiał Stanisław Staszic w jednym z najlepszych okresów rozwoju Warszawy.

POŁĄCZENIE WYDZIAŁU TECHNICZNEGO I BIUR KOMITETU ROZBUDOWY MIASTA.

Z dniem 1-szym listopada połączone zostały agendy Wydziału Technicznego Zarządu miasta i biura Komitetu Rozbudowy miasta. Połączenie to ma na celu zarówno dokonanie oszczędności budżetowej, jak też uproszczenie biurowości i skomasowania w jednej instytucji pod jed-

nym kierownictwem pokrewnych zagadnień gospodarczych miasta.

POSIEDZENIE T. U. P. W SPRAWIE „WIKARÓWKI” W KRAKOWIE.

Dnia 19 października odbyło się posiedzenie Towarzystwa Urbanistów Polskich, na którym została rozpatrzona sprawa przebudowy wikarówki przy kościele N. M. P., na skutek zwrócenia się do T. U. P. prezesa Tow. Miłośników Krakowa, dr. Józefa Muczковского.

Zreferowanie zagadnienia Zarząd T. U. P. powierzył pp. prof. dr. Lechowi Niemojewskiemu oraz dyr. arch. T. Nowakowskiemu, dając im do dyspozycji wszystkie nadesłane z Krakowa materiały, dotyczące przebudowy wikarówki.

Wobec przyjazdu z Krakowa w dniu posiedzenia autora projektu przebudowy, p. arch. F. Mączyńskiego, udzielono mu pierwszego głosu dla wysłuchania jego punktu widzenia. Pan arch. F. Mączyński w szerokim sprawozdaniu zobrazował rolę, jaką wikarówka odgrywała w charakterze zamknięcia małego rynku oraz przedstawił swój projekt nowego budynku. Projekt przewiduje poszerzenie ulicy łączącej rynki (przez skrócenie wikarówki) i utworzenie przejścia dla pieszych pod arkadami. Poszerzenie budynku przewiduje się od strony kościoła, od strony zaś małego rynku miały znajdować się sklepy.

Następnie zabrali głos referenci omawianej sprawy. Prof. L. Niemojewski w swym referacie podkreślił konieczność restytucji zarysów małego rynku, naruszonego faktem zburzenia wikarówki, przywrócenia zamkniętego charakteru Placu Marjackiego przez zasłonięcie absydy kościoła N. M. P., oraz restytucji elewacji małego rynku. Dla większego bezpieczeństwa arch. L. Niemojewski proponuje wzniesienie prowizorycznej fasady z drzewa, aby stwierdzić naocznie zalety i wady nowego projektu.

Arch. T. Nowakowski w przemówieniu swoim zobrazował, jak wyglądał mały rynek i Plac Marjacki z istniejącą (wzgl. odbudowaną) wikarówką, a jak wyglądałyby te dwa place i kościoły na nich usytuowane (kościół N. M. P. i kościół św. Barbary) bez wikarówki. Zestawiwszy te dwa widoki wypowiedział się za odbudową wikarówki, z zastrzeżeniem jednak skrócenia nowowznoszonego budynku i nie robienia w nim sklepów, oraz podkreślił konieczność zachowania w nowowznoszonym budynku poprzednich spadzistości dachu. W stosunku do nadania budynkowi nowowznoszonemu charakteru t. zw. nowoczesnego, zwrócił uwagę na trudność nawiązania się nowymi budynkami do starego otoczenia, wysuwając w formie przestrogi dwa odstraszające przykłady: jeden, postawiony przed wojną, przy kościele Marjackim — dom Czynczela i drugi — „dom pod Kominami” w Rynku.

Następnie sekretarz T. U. P., arch. K. Lier, odczytał list arch. H. Jasińskiego z Krakowa, który potwierdzając swój pogląd na sprawę wikarówki, wypowiedziany w roku 1929, m. in. sądzi, że wikarówka bezwzględnie musi być odbudowana i wyraża tylko pewne obawy co do wyglądu nowego budynku.

Po oświadczeniu przedstawiciela Min. Spraw Wewnętrznych, p. dyr. Stawiskiego, iż przykłada wielką wagę do opinii T. U. P. w sprawie wikarówki, wywiązała się ożywiona i rzeczowa dyskusja, w której zabierali głos p. dyr. T. Nowakowski, arch. R. Piotrowski, arch. K. Kalinowski, arch. J. Żórawski i arch. A. Duchnowski.

P. arch. T. Nowakowski reasumuje przebieg dyskusji

w trzech zasadniczych tezach, które nie budzą wątpliwości:

- 1) budynek odbudować,
- 2) skrócić go,
- 3) nie robić sklepów.

W przemówieniu końcowym, prezes T. U. P.'u, arch. J. Jankowski, wyjaśnia, że T. U. P. zajęło się sprawą Wikarówki ze względu na rozwiązanie Placu Marjackiego i obu Rynków. Uważa następnie, że zgodnie z przebiegiem dyskusji potrzeba odbudowy Wikarówki nie ulega wątpliwości. Uważa przytem, że sklepy być nie powinny, że budynek nie można projektować jako „zabytku” jednak w tym wypadku nie może być również mowy o budynku „moderne”.

W wyniku obrad posiedzenia Zarząd T. U. P.'u przesłał do p. Prezesa Tow. Miłośników Krakowa Dr. J. Muczkowskiego swoją opinię, którą poniżej podajemy dosłownie:

„Na skutek zwrócenia się Szanownego Pana Prezesa do Towarzystwa Urbanistów Polskich z prośbą o opinię w sprawie przebudowy t. zw. wikarówki przy kościele N. M. P. w Krakowie, Zarząd T. U. P., w zrozumieniu wagi poruszonego zagadnienia, zorganizował zebranie dyskusyjne swych członków celem jaknajwszechstronniejszego oświetlenia problemu.

Na zebraniu tem, po zapoznaniu się z projektem przebudowy przedstawionym przez p. arch. Fr. Mączyńskiego, zreferowali projekt ten pp. Prof. Dr. Lech Niemojewski i arch. Tadeusz Nowakowski.

Na podstawie tych referatów i dyskusji, jaka wywiązała się na ich tle, Zarząd ustalił swoją opinię, którą Szanownemu Panu komunikujemy:

1. Odbudowanie zburzonej części wikarówki jest niezbędne a) ze względu na konieczność restytuowania ścian Małego Rynku, b) ze względu na konieczność zamknięcia Placu Marjackiego celem zachowania jego zabytkowego charakteru.
2. Wykazane w projekcie poszerzenie przejścia ulicy Mikołajskiej na Rynek Główny jest ze względów komunikacyjnych umotywowane.
3. Wysokość projektowanego budynku do gzymsu i wysokość kalenicy dachu powinna odpowiadać odpowiednim wysokościom zburzonej części wikarówki.
4. Umieszczenie portali sklepowych od strony Małego Rynku oraz zaprojektowanie jakichkolwiek lokali o przeznaczeniu handlowym jest niewłaściwe, ponieważ nie zgadza się z pierwotnym charakterem odbudowywanej wikarówki, a jednocześnie przyczyniłoby się niewątpliwie do wzmożenia współczesnego intensywnego ruchu handlowego, niedostosowanego do nastroju zabytkowego otoczenia kościoła N. M. P.”.

KONKURSY

Konkurs F. K. W.

Fundusz Kwaterunku Wojskowego za pośrednictwem Stowarzyszenia Architektów Rzeczypospolitej Polskiej ogłasza Konkurs na plan zabudowy bloku zamkniętego ulicami: Koszykową, Topolową, Nowowiejską i Suchą.

Konkurs ogłasza się dla architektów dyplomowanych Rzeczypospolitej Polskiej.

Program i warunki konkursu wraz z planem sytuacyjnym, orjentacyjnym i 3 fotografiami można otrzy-

mać w cenie 3— zł. w biurze Funduszu Kwaterunku Wojskowego, ul. Śmiała 31, w godz. 10 — 12, prócz niedziel i świąt, oraz w lokalu S. A. R. P., ul. Czackiego Nr. 5 we wtorki i piątki od godz. 17 do 19-cj.

Termin składania prac konkursowych wyznacza się na dzień 31 grudnia 1934 r. na godz. 15-tą.

Za względnie najlepsze prace Sąd Konkursowy wyznacza 3 nagrody, a mianowicie: I nagroda 2.500 zł., II nagroda 1.500 zł., III nagroda 1.000 zł. oraz 3 zakupy po 500 zł.

Ze względu na krótki termin konkursu, zaleca się wcześniejsze zaopatrywanie się w programy.

Konkurs na projekt polichromji kościoła.

Komitet restauracji kościoła Marjackiego (b. katedry Unickiej) w Chełmie Lubelskim za pośrednictwem Instytutu Propagandy Sztuki, ogłasza konkurs na polichromje kościoła. Wysokość nagród 5.000 zł., 3.000 zł., 2.000 zł., oraz zakupy prac nienagrodzonych, jednak wyróżniających się poziomem artystycznym, po zł. 500.

Sąd konkursowy stanowią: Delegat Biskupa Lubelskiego, 3 delegatów Komitetu Restauracji Kościoła oraz pp. prof.: Zygmunt Kamiński, Bohdan Pniewski, Stanisław Świerż-Zalewski, Karol Tichy i Michał Walicki.

Termin nadsyłania projektów — 15 stycznia 1935 r. Warunki konkursu można otrzymać w I. P. S'ie, Warszawa Królewska 13.

Konkurs na projekt ołtarza.

Tenże sam Komitet, za pośrednictwem Instytutu Propagandy Sztuki, ogłasza konkurs na projekt ołtarza w kościele Marjackim w Chełmie Lubelskim. Wysokość nagród 3.000 i 2.000 zł., zakupy po zł. 500.

Sąd konkursowy stanowią: delegat Biskupa Lubelskiego, 3 delegatów Komitetu restauracji kościoła, 2 delegatów Zw. Artystów-Rzeźb. oraz prof. arch. Bohdan Pniewski, Karol Tichy i Dr. Michał Walicki. Termin nadsyłania prac 15 stycznia 1935 r. Warunki konkursu otrzymać można w sekretarjacie Inst. Prop. Sztuki.

Konkurs ideowy.

Ogłoszony przez Instytut Propagandy Sztuki na życzenie prezydenta m. st. Warszawy dla artystów plastyków, architektów, rzeźbiarzy i malarzy na projekt uczczenia dziełem sztuki plastycznej 20-lecia wskrzeszenia Żołnierza Polskiego i wyruszenia do walki o niepodległość pod wodzą Marszałka Józefa Piłsudskiego. Projekt ma udokumentować ideę czasów dzisiejszych, a swym powstaniem uświetnić wygląd stolicy.

Pomysł obejmować może: architekturę, rzeźbę i malarstwo i być traktowany jako dzieło sztuki zupełnie nowej lub też dopełniające istniejące już dzieła architektury czy też urbanistyki. Przy nagradzaniu wszystkie projekty będą uwzględnione narówni, niezależnie od ceny kosztorysowej projektu, jednak miasto ma zamiar zrealizować tylko jeden projekt, którego kosztorys nie będzie wynosić więcej niż 100.000 zł. Termin nadsyłania prac 1 lutego 1935 r.

Konkursy „Jurata” i na „Szpital wojskowy” w Łodzi.

Informacje o konkursach „Jurata” i na Szpital Wojskowy w Łodzi patrz „Biuletyn SARP”.

Rozstrzygnięcie konkursu na „Dom Zdrojowy w Morzynie”.

Sąd konkursowy konkursu na Dom Zdrojowy w Morzynie, ogłoszonego za pośrednictwem Związku Stowarzyszeń Architektów Polskich, przyznał nagrody następującym pracom:

I nagroda: praca Nr. 9. J. Duchowicz i Zygmunt Majerski — Lwów.

II nagroda: praca Nr. 19. Inż.-arch. Tadeusz Cwierzdzński i Stefan Tyrowicz — Warszawa.

III nagroda: praca Nr. 4. Inż.-arch. Stefan Porębowicz i stud. Roman Chrystowski — Lwów.

Zakupy: praca Nr. 13. Inż.-arch. Karol Kocimski — Lwów; praca Nr. 15. Inż.-arch. Schwarzenberg-Czerny i inż.-arch. Zbigniew Zorek, Lwów.

Rozstrzygnięcie Konkursu na Gmach Miejskich Zakładów Elektrycznych we Lwowie.

Sąd Konkursowy XXIX konkursu na Gmach Zakładów Elektrycznych we Lwowie, ogłoszonego za pośrednictwem Związku Stowarzyszeń Architektów Polskich przyznał nagrody następującym pracom:

I nagroda: praca Nr. 1, autorowie: inż. arch. Bolesław Szmidt, Janusz Juraszyński, Juljusz Dumnicki (Warszawa).

II nagroda: praca Nr. 4, autorowie: inż. arch. Karol Kocimski (Lwów), przy współpracy: Adama Krzyszkowskiego i Zygmunta Majerskiego (Lwów).

III nagroda: praca Nr. 9, autorowie: inż. arch. Stefan Porębowicz, inż. arch. Andrzej Frydecki (Lwów).

Zakupiono pracę Nr. 8, autorowie: inż. arch. Tadeusz Wróbel, inż. arch. Leopold Karasiński, przy współpracy inż. arch. Ottona Fedaka (Lwów).

Konkurs urbanistyczny.

W związku z rozpisaniem konkursu przez Magistrat miasta Katowic na projekt regulacji i rozbudowy miasta, otrzymaliśmy od Tow. Urbanistów Polskich komunikat z zawiadomieniem, że program i warunki konkursu można otrzymać bezpłatnie, — podkłady za opłatą zł. 25.— w Biurze Rozbudowy m. Katowic w Warszawie w lokalu Towarzystwa Urbanistów Polskich, Krakowskie Przedmieście 5 m. 32, w godzinach od 9 do 14-ej.

Kwota pobierana za podkłady zwracana będzie wszystkim, nadsyłającym prace konkursowe.

NOWE NORMY P. K. N.

„Polski Komitet Normalizacyjny przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu podaje do wiadomości wszystkich zainteresowanych, iż ukazały się w druku, uchwalone przez plenarne posiedzenie Komitetu w dniu 9 maja 1934 r.

Polskie normy:

- B—195 Obliczanie i projektowanie konstrukcyj betonowych i żelbetowych oraz
- B—196 Warunki techniczne wykonywania robót betonowych i żelbetowych.

Normy powyższe zostały wydane pod postacią broszury, którą można nabyć w Biurze Polskiego Komitetu

Normalizacyjnego (Warszawa, Elekoralna 2) w cenie 4 zł. za egzemplarz”.

C. Marchesi Cappai. „Acustica Nell' Architettura”.

Wytworna publikacja (280 str. in 4-o z licznymi rysunkami w tekście i tablicami), świetnie podana pod względem drukarskim i graficznym (Ulrico Hoepli editore Milano), zaciekawia w wysokim stopniu od pierwszej zaraz chwili.

Znane dotychczas publikacje z tej dziedziny (Sabine, Dr. Mischel, prof. Liwshyc i t. d.) noszą naogół inny charakter, — bardziej teoretyczny, z większym naciskiem na stronę matematyczną zagadnienia. Różnica w ujęciu i opracowaniu tych publikacji wynika z faktu, że wspomniani wyżej autorowie są fizykami z zawodu, zaś p. Marchesi Cappai jest wybitnie uzdolnionym architektem komponującym, o czym świadczą wymownie wykonane według jego projektu wnętrza Palazzo Eiar w Rzymie, — głównej rozgłośni włoskiego radja.

Należy przypuszczać, że konkretne zadania architektoniczne, wobec których stanął p. Marchesi w pewnym momencie jego działalności architektonicznej, musiały go skierować na drogę przestudjowania zagadnień akustyki. Obdarzony jednocześnie temperamentem naukowca, — Dr. Ing. Marchesi Cappai, zgłębił i przemyślał problem całkowicie, czego wynikiem jest omawiana publikacja.

Wyróżnia ją jasność wykładu i świadome unikanie zbyt dużego balastu teoretycznego. Wskazania praktyczne, które zawiera, są natomiast tak wyczerpujące, że dają architektom całkowitą możliwość prawidłowego rozwiązania wszelkich, nawet najbardziej skomplikowanych zadań akustycznych, na które zresztą natykamy się coraz częściej w budownictwie współczesnym.

Wskazania te dotyczą audytorjów, sal teatralnych wszelkiego rodzaju, kinoteatrów dźwiękowych, wytwórni filmowych i t. p.

Między innymi, spotykamy się tutaj poraz pierwszy z wyczerpującym opisem prawidłowego rozwiązania i wyposażenia rozgłośni radjowej; problem jest nowy i trudny, — poza koniecznością osiągnięcia korzystnych warunków akustycznych sal, przeznaczonych dla produkcji muzycznych i wokalnych, muszą być one starannie zizolowane od wszelkich szmerów postronnych, zwłaszcza, że gmachy rozgłośni lokować należy w śródmieściu.

Środki izolacyjne, zastosowane przez autora przy budowie wspomnianego już Palazzo Eiar w Rzymie należy uważać za klasyczny przykład konsekwentnego zastosowania przesłanek teoretycznych w praktyce.

Cz. P.

Inż. St. Hempel. „Statyka”, część I, str. 192, rys. 164, Warszawa, 1934 r. Mamy do zanotowania fakt zjawienia się książki, naogół dobrej, już choćby dlatego, że wypełniającej w dużym stopniu lukę, istniejącą w dziedzinie statyki w naszym piśmiennictwie technicznym. Książka zawiera znaczną liczbę przykładów, dotyczących się zjawisk budowlanych najprostszych, oraz ciekawie wybrane wyjaśnienia i rozumowania, związane z przebiegiem zjawisk równowagi budowli i jej części. Zmniejszając wartość książki: niedbała korekta, błędy językowe, niejasność w podziale na ustępy oraz błędy lub opuszczenia w rysunkach, jak np. rys. 5, 30, 80, 98, 102, 111, 112 etc. Sądźmy, że w drugim wydaniu braki te będą usunięte ze stron naogół dobrej i pożytecznej książki.

SARP

STOWARZYSZENIE ARCHITEKTÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ZARZĄD GŁÓWNY KOMUNIKAT Nr. 3

Dn. 1 listopada 1934 r.

0-04-1 ZARZĄD GŁÓWNY.

Stowarzyszenie Architektów Rzeczypospolitej Polskiej powstało dla zbiorowego wysiłku ogółu architektów polskich, w celu: wytworzenia warunków, jakie dla rozwoju i postępu architektury w Polsce są niezbędne.

W dążeniu do tego celu S. A. R. P. napotyka na wielkie trudności.

Czasy nasze cechują przeobrażanie się wszelkich dziedzin życia społecznego. Przeobrażanie to występuje także w zakresie produkcji budowlanej i architektonicznej. Przełom, jaki ta dziedzina pracy przeżywa, na tle aktualnego dla niej przejścia z produkcji ręcznej do produkcji mechanicznej, z pracy rzemieślniczej na pracę maszynową, w dobie niezasymilowania maszyny — szczególnie te trudności pogłębia.

Liczyć się należy z tem, że normy prawne i wykonawcze, jakimi się dzisiejsze społeczeństwo kieruje, przy produkcji budowlanej i architektonicznej, są spuścizną czasów minionych i jako takie przystosowane są tylko do warunków już nieistniejących. Ma to miejsce zarówno w stosunku Państwa do architektury i zadań budowlanych, jak i w prawie budowlanem, szkolnictwie zawodowem, średniem i wyższem, w wykonywaniu zawodu architekta i inżyniera i t. p. — Jawnie cechy te występują nazewnątrż w braku koordynacji poszczególnych stron życia budowlanego i zupełnym braku planowego działania.

Nie naszym jest zadaniem tworzenie ogólnych warunków społecznych, w których by powstało rozwiązanie i harmonijne skoordynowanie wszystkich stron życia społecznego.

Zdając sobie jednak sprawę, że czasy obecne są przejściowym etapem, do tego okresu, kiedy rozwiązania te zostaną zrealizowane i uświadamiając sobie że ewolucyjnym wstępem do tych rozwiązań powinno być nasze działanie,—będziemy dążyli do stopniowej realizacji reformy we wszystkich dziedzinach związanych bezpośrednio i pośrednio z zadaniem celowej i planowej zabudowy naszego Kraju.

W związku z tem deklarujemy, że dążeniem naszym jest:

- 1) reforma prawa budowlanego i norm prawnych wykonawstwa budowlanego w kierunku przystosowania ich do postępu i rozwoju życia budowlanego, z uwzględnieniem przejściowych warunków w zakresie produkcji budowlanej w dobie obecnej, w celu planowej i racjonalnej zabudowy wsi, miast i ich regionów, oraz rozplanowania całego obszaru Kraju, mając jednocześnie na względzie, że Ustawa Budowlana, jako czynnik działania w czasie przejściowym, winna być traktowana jako permanentnie zmienna, w dostosowaniu do ciągle płynnych form życia.

Reforma ta w dobie bieżącej winna mieć, jako główną wytyczną, dążenie do okiełznania rozwielnionej indywidualizacji na rzecz działania zbiorowego, skoordynowanego i planowo wytyczonego przez Organa Państwowe.

- 2) Reforma zawodowego szkolnictwa wyższego w kierunku nastawienia go na wykształcenie i wychowanie ludzi fachowych, których zadaniem winno być nie zarobkowanie na zdobytych tą drogą uprawnieniach, a na zastosowaniu swych rzeczywistych kwalifikacyj fachowych.

W związku z tem w dobie obecnej dążyć będziemy do przeprowadzenia wyraźnego rozgraniczenia pomiędzy pracą architekta, inżyniera-konstruktora i inżyniera-organizatora i właściwego skoordynowania prac tych dziedzin pracy fachowej.

Zdaniem pierwszego z nich winno być celowe projektowanie organizacji przestrzeni i na dawanie jej architektonicznego wyrazu, w oparciu o świadome stosowanie znawstwa procesów wytwarzania.

Zadaniem drugiego winno być opanowanie i przeprowadzenie pod względem konstrukcyjnym wszelkich ustrojów spotykanych w budownictwie, i umiejętność zastosowania ich przy realizacji konkretnych zadań budowlanych, oraz w produkcji przemysłowej.

Zadaniem trzeciego winna być umiejętność przygotowania i konkretnego przeprowadzenia strony organizacyjnej zadań budowlanych, bądź też przemysłu budowlanego. Jednym z zadań inżyniera tego typu byłoby fachowe i racjonalne prowadzenie przedsiębiorstw budowlanych.

- 3) Reforma szkolnictwa zawodowego średniego w kierunku wychowania i wykształcenia sił pomocniczych przy prawidłowo zorganizowanej pracy w zakresie wykonawstwa budowlanego.
- 4) Reforma polityki finansowo-budowlanej państwo i samorządów w kierunku dostarczenia mieszkań również i dla tych warstw społeczeństwa, które na ich budowę środków nie posiadają, mając na względzie, że realizacja tego zadania winna być nastawiona na masową produkcję.
- 5) Reforma zdeorganizowanego obecnie wykonawstwa budowlanego w kierunku zakładania racjonalnie zorganizowanych wytwórni przemysłowo-budowlanych, z uwzględnieniem zdobytych technicznych doświadczeń obecnej, szczególnie przy realizacji zadań typowych, jakie głównie należy mieć na względzie wobec panującej klęski mieszkaniowej, braku lokali szkolnych i t. p. Dążenie do tej reformy powinno uwzględnić zachowanie właściwych ram dla tej pracy rękodzielniczej, która przez przemysł maszynowy zastąpiona być nie może, oraz ewolucyjny przebieg likwidacji wymierających rękodzieł.
- 6) Reforma pracy zawodu architekta w kierunku stopniowej likwidacji tego wszystkiego, co w dobie obecnej występuje wyłącznie z tytułu zdobytych uprawnień budowlanych, a nie rzeczywistych kwalifikacji fachowych, oraz w kierunku podniesienia przeciętnego poziomu norm etycznych przy wykonywaniu zawodu, w oparciu o Izby Budowlane lub zastępujące je organizacje zawodowe.
- 7) Dążenie do podniesienia ogólnego poziomu wykształcenia architekta, do stworzenia fachowej krytyki architektonicznej oraz do skoordynowania pracy architekta z pracą artystów, mając na względzie, że postęp i rozwój sztuk plastycznych nie jest do pomyślenia w oderwaniu od zadań architektury.

Mając pewność, że tylko świadome i planowe działanie może dać w wyniku rezultaty pozytywne, — zwracamy się do wszystkich Kolegów zorganizowanych w S. A. R. P. o przedyskutowanie i przyjęcie zadeklarowanego zasadniczego programu Zarządu Głównego, zajęcie bowiem jednolitego stanowiska przez ogół członków naszego Stowarzyszenia da nam moc działania, jak wierzymy, dla dobra Architektury i Społeczeństwa naszego Kraju.

0-05-1 Sekcja reformy pracy architektonicznej.

Zebranie organizacyjne sekcji „reformy pracy architektonicznej przy S. A. R. P.” odbędzie się w dniu 7 listopada 1934 r. o godz. 19-ej w lokalu SARP'u ul. Czackiego 3 — 5 m. 28. Tymczasowy Zarząd Sekcji zaprasza członków założycieli i wprowadzonych przez nich gości.

Porządek dzienny:

1. Sprawozdanie tymczasowe Zarządu.
2. Projekt regulaminu Sekcji.
3. Wolne wnioski.
4. Wybór Zarządu.

Członkami-założycielami sekcji „Reformy pracy architektonicznej” są następujący koledzy: Piotr Kwiek, Zofja Łapińska-Dziewulska, Adam Paprocki, Juljan Puterman, Romuald Miller, Jerzy Gomuliński, Tadeusz Hoser, Wacław Lipiński, Roman Szymborski, Ludwik Tokar, Nina Jankowska, Maksymiljan Goldberg, Stanisław Brukalski, Aleksander Brzozowski, Stanisław Rotberg, Jan Siwek, Józef Jankowski.

2-04 Konkurs „Jurata”.

Oddział S. A. R. P. w Gdyni ogłosił Konkurs na projekt szkicowy hotelu, łazienek, kasyna i pływalni krytej w Juracie z terminem do dnia 15 grudnia 1934 r. Program i warunki można otrzymać w Biurze S. A. R. P. ul. Czackiego 3-5 m. 28, Warszawa, oraz u Sekretarza Konkursu, inż. St. Filipkowskiego, Gdynia, Kamienna Góra, willa Starża.

2-04 Konkurs na szpital wojskowy w Łodzi.

Departament budownictwa M. S. Wojsk. ogłasza konkurs na opracowanie projektu szkicowego Szpitala Okręgowego w Łodzi, z terminem do dnia 8 stycznia 1935 roku. Warunki do otrzymania w Sekretarjacie Głównym oraz we wszystkich Oddziałach.

2-04 Konkurs Instytutu Propagandy Sztuki.

Instytut Propagandy Sztuki ogłasza konkurs ideowy na projekt dzieła, któreby dokumentowało ideę czasów dzisiejszych, a swym powstaniem uzewnętrzało wygląd stolicy. Pomysł może obejmować: architekturę, rzeźbę i malarstwo i być traktowany, jako dzieło sztuki zupełnie

nowe, lub też dopełniające istniejące już dzieła architektury czy też urbanistyki. Termin nadsyłania prac upływa z dn. 1 lutego 1935 r. Program konkursu można otrzymać w IPS-ie, ul. Królewska 13, w Warszawie.

2-04 Konkurs na plan zabudowania przy ul. Koszykowej w Warszawie.

Fundusz Kwaterunku Wojskowego ogłosił konkurs na plan zabudowania bloku zamkniętego ulicami Koszykową, Topolową, Nowowiejską (6 Sierpnia) oraz Suchą w Warszawie z terminem składania prac do dn. 31 grudnia b. r. Program i warunki można otrzymać w F. K. W., Żoliborz, ul. Śmiała 31, w godz. od 10—12 oraz w lokalu SARP we wtorki i piątki w godz. od 17 — 19.

2-09 Bezrobocie.

Zarząd Główny, w celu stworzenia ewidencji członków bezrobotnych, prosi wszystkich członków, pozostających bez stałego zajęcia umożliwiającego egzystencję, o zarejestrowanie się w swych Oddziałach.

4-01-4 Oddział w Krakowie.

Zarząd Oddziału w Krakowie ukonstytuował się jak następuje:
Prof. arch. Ludwik Wojtyczko — przewodniczący Oddziału, inż. arch. Frydolin Sachse — wice-przewodniczący, inż. arch. Jan Ekielski — Sekretarz, inż. arch. Józef Koniuszewski — Skarbnik oraz inż. arch. Stanisław Juszczyk — bibliotekarz i gospodarz.

4-01-9 Oddział w Toruniu.

W komunikacie Nr. 2 podany skład Zarządu Oddziału w Gdyni jest Zarząd Oddziału w Toruniu, co się niniejszem prostuje.

4-01-10 Oddział w Warszawie.

Dn. 15 listopada 1934 r. o godz. 19.30 w lokalu S. A. R. P. ul. Czackiego 3/5 odbędzie się zebranie miesięczne Oddziału z następującym porządkiem dziennym.

1. Deklaracja Zarządu Głównego w sprawie programu pracy.
2. Sprawozdanie z działalności Zarządu Oddziału.
3. Odczyt kol. kol. J. Chmielewskiego i S. Syrkusa p. t. „Warszawa funkcjonalna — przyczynek do syntetycznego studjum regionu Warszawy”.
4. Wnioski i interpelacje.

4-06 Stulecie Royal Institute of British Architects.

Na uroczystości stulecia Royal Institute of British Architects w Londynie jako przedstawiciel S. A. R. P. został uproszony inż. Jerzy Gelbard.

9-07 Wycieczka na Bliski Wschód.

Polskie Biuro Podróży „Orbis” organizuje w czasie od 18.XII. 34 do 15.I 35 specjalną wycieczkę na Bliski Wschód dla inżynierów. Informacje w Biurze „Orbis”, Warszawa ul. Ossolińskich Nr. 8.

Sekretarz Generalny inż. arch. J. Rouba

Przegląd Czasopism

BUDOWNICTWO.

Mury zewnętrzne domów mieszkalnych miejskich i wiejskich w cegle pokrytej b. cienką warstwą wapna. Przykłady historyczne i nowe. — Nap. E. Wiemken.
„Moderne Bauformen”, 9, 1934.

Kominy w domach mieszkalnych. Kształty zakończeń.
„Baugilde B. D. A.” 19, 1934.

Krany wodociągowe, usuwające hałas lejącej się wody — Arch. V. Krch.
„Architect S. I. A.” 8, 1934.

Luksfery w zastosowaniu do kopuł,

Arch.: M. R. Giroud, M. L. Leroux, M. H. Chambon. Ratusz w Villeurbanne pod Leodjum.

„L'Architecture d'A.”, 7, 1934.

sklepień i okien żelbetowych. Zbiór przykładów. — Nap. I. Poiioka.

„Slovensky Stavitel” 7—8, 1934.

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ.

Banki małe w Prusach Wschodnich w Hawie, Sansburgu i Królewc.

„D. B. Z.” 21, 1934.

Ratusz w Villeurbanne w grupie nowych zabudowań mieszkalnych wielopiętrowych — arch. M. Leroux.
Dom ludowy j. w. — arch. Chambon.
Ratusz w Sabaudji p. Rzymem w centrum nowego miasta, arch. Cancellotti.

Ratusz w Algierze. Prace konkursowe. Bud. zwarty, 6 kond. na placu. Arch. B-cia Niermans.

„L'Architecture d'A.”, 7, 1934.

CMENTARZE.

W Thais (Francja). Otoczony krążkami żelbetowymi. Arch. Ch. Halley.

„L'Architecture d'A.”, 6, 1934.

DOMY HANDLOWE I BIUROWE.

Pod Paryżem w Bois-Colombes. Suterena, składy, parter, garaże, I i II p. — biura. Arch. Chevalier i Lanunay.

„L'Architecte” 4—5, 1934.

W Londynie dom składowy nad Tamizą. 4 kond. Słupy cofnięte, jednolite pasy, szkła wokoło elewacji. Arch. J. Emberton.

„de 8 en Opbouw” 17, 1934.

DOMY MIESZKALNE MIEJSKIE.

W Trypolisie. 3 kondygn. Mieszkania 2, 3 i 4 pok. Klatki schodowe otwarte. Arch. U. di Segni.

„Rassegna di Architettura” 7, 1934.

W Helsingforsie różne w śródmieściu. Fragmenty.

„Arkkitehti” 7, 1934.

W Paryżu.

Narożnik 9 kondygn. w centrum. Mieszkania 3 i 4 pok. Arch. J. Bonnier i Salarville.

j. w. 9 kondygn., z pracowniami malarskimi i mieszkaniami na dwóch poziomach. Arch. Bassompierre i tow.

W licu ulicy 8 kond. W parterze garaże. Pokoje z łazienkami ze wspólnego korytarza. Arch. E. Malot.

j. w. 8 kond. po dwa mieszkania. Konstrukcja żelbetowa słupowa. Elewacja cała w szkłe. Wnętrze jednego z górnych mieszkań. Le Corbusier i P. Jeanneret.

„L'Architecture d'A.”, 7, 1934.

HOTELE I T. P.

Schronisko Armii Zbawienia w Paryżu. 8 kond. Jednolita elewacja w szkłe. Arch. Le Corbusier.

„de 8 en Opbouw” 16, 1934.

Dom Artystów w Helsingforsie. 5 kond. budynek w mieście. 20 pracowni malarskich i rzeźbiarskich i 20 pokoi dla muzyków. Dostęp z ogólnych korytarzy. Wspólna kuchnia, jadalnia i t. p. Arch. G. Juslen.

„Arkkitehti” 7, 1934.

KOŚCIOŁY.

Kościelna architektura współczesna w specjalnym zbiorze. Studja i artykuły, przykłady historyczne. Nap. A. Laprade, M. Legrand, P. Vago i inni. Fragmenty różnych kościołów budowlanych w ostatnich latach, przeważnie znanych z reprodukcji. Plany, konstrukcje, wnętrza, sprzęty. M. innemi Kapucynów w Tours, arch.: A. i L. Perret; Ducha Świętego w Paryżu; centralny z kopułami, arch. P. Tournon.

Św. Joanny d'Arc w Nicei. Eliptyczne kopuły żelbetowe, arch. J. Droz. Św. Piotra w Roye. Trójnawowy z wieżą żelbet., arch. Duval i Gonse. W Elisabethville — trójnawowy, ra-

Arch.: Cancellotti, Montuori, Piccinato i Scapelli. Ratusz w Sabaudji pod Rzymem.

„L'Architecture d'A.”, 7, 1934.

Arch. U. di Segni. Domy mieszkalne w Tripolisie.

„Rassegna di Archit.”, 7, 1934.

Model kościołka z domem ludowym dla osiedla w Prusach Wschodnich.

„Baugilde B. D. A.”, 16, 1934.

Arch. de Groep Tecton. Klatka domu dla goryla w Londyńskim ZOO.

„de 8 en Opbouw”, 17, 1934.

my żelbetowe zewnętrzne uwidocznione, arch. P. Tournon.

Wiejskie w Austrii i Niemczech, arch. Holzmeister.

W Kolonji — ewangelicki. Konstrukcja żelazna wewnątrz i zewnątrz. Arch. O. Bartning.

Ducha Świętego we Frankfurcie. Trójnawowy, w cegle i żelbecie, arch. M. Weber.

Na Węgrzech jednonawowy, arch. I. Kotsis.

W Grenoble przy seminarjum. Wielki kompleks zabudowań, arch. Pouradier.

„L'Architecture d'Aujourd'hui” 6, 1934.

MEBLE.

Łóżka, stoły, szafki różne.

„Innendekoration” 8, 1934.

Fotele, krzesła, leżaki i t. p. biedermeierowskie. Wymiary.

Drewniane wiejskie krzesła, stoły, szafy i t. p. nowe i dawne.

„Baugilde B. D. A.” 14 i 17, 1934.

OGRODY.

Mury, bramki, ławki ogrodowe z naturalnego kamienia na południu.

„Baugilde B. D. A.”, 19, 1934.

OSIEDLA.

Szeregowe, jednorodzinne domy robotnicze p. Berlinem.

Wystawa wzorowych domów jednorodzinnych p. Monachjum. Arch. A. Heichlinger, W. Schüssler i inni.

„Baugilde B. D. A.” 16, 1934, „D. B. Z.” 21, 1934.

Wieś w Prusach Wschodnich. Domy jednorodzinne, szkoła, kościół, dom ludowy. Mur pruski. Modele projektów.

Pod Wiedniem: jedno i dwurodzinne, domy bliźniacze ze stromymi dachami. Projekty. Arch. F. Sammer, arch. H. Stegholz i in.

Pod Grazem (Austria). Wolnostojące domy bliźniacze j. w., arch. E. Székely.

Na terenach powodziowych Dunaju, domy j. w. Parter z drzewa na wysokiej podmurówce użytkowej. Arch. P. Theer.

„Profil” 8, 1934.

RÓŻNE.

Reklamy uliczne. Przykłady dodatnie i ujemne. Nap. Hellweg.

„Baugilde B. D. A.” 13, 1934.

Odnowienie ogrodu Zamku Sanssoucis p. Berlinem. Opis prac wykonanych. Nap. arch. Zieler.

j. w. 14, 1934.

Gazowa i Elektryczna energia w gospodarstwie domowym. Różne wystawy pieców.

„D. B. Z.” 21, 1934.

Zabytkowe domy (elewacje i szczyty uliczne) w Bremie. Nap. A. Gruner.

„D. B. Z.” 22, 1934.

Arch. dr. P. Berlage — fragmenty budynków i giełda w Amsterdamie, domy składowe i inne. Nap. I. Duiker.

„de 8 en Opbouw” 18, 1934.

Restaurowanie pałacu Belwederskiego we Wiedniu.

„Profil” 8, 1934.

Witraże kościelne francuskie i inne.

„L'Architecture d'A.” 6, 1934.

Klatka-basen dla pingwinów w Londyńskim Zoo. Zarys eliptyczny. Arch. Lubetkin i Drake.

j. w. 7, 1934.

Klatka - dom dla goryla w Londyńskim Zoo. Zarys okrągły. Arch. de Groep-Tecton.

„de 8 en Opbouw” 17, 1934.

FIRMY BIORĄCE UDZIAŁ W BUDOWIE I URZĄDZENIU WNĘTRZ GMACHU „PRUDENTIAL HOUSE” W WARSZAWIE.

DRZEWIECKI i JEZIORAŃSKI S. A., wyk. instalacje wodoc. ziemnego, pożarowego i wody ciepłej.

„**FRIGORIA**” Sp. z o. o., wyk. automatyczne chłodnie elektryczne syst. „FRIGIDAIRE”.

GRONIEWSKI ROMAN S. A. Jedyna specjalna Fabryka Dźwigów w Polsce — wyk. 2 dźwigi elektr. wieżowe, w tem 1 o szybkości 1 — 5 m. sek., 4 dźwigi elektr. osobowe.

KAMLER JÓZEF i S-KA INŻ. Zakłady Instalacyjne Urządzeń Zdrowotnych, wyk. instalacje ogrzewania centralnego próżniowo-różnicowego oraz przewietrzania mechanicznego.

KRAUZE i ZAJDEMAN. Zakład Malarski, wyk. wszelkie roboty malarskie.

KONRAD, JARNUSZKIEWICZ i S-KA, Sp. Akc., wyk. obudowanie białym metalem dźwigów, konstrukcyj, balustrady na schodach wachlarzowych, — na głównej klatce schodowej i przy dźwigach urządzenia szatni.

LACHMAN FELIKS INŻ., wyk. dostawę i układanie płyt izolacyjnych „Masonite”.

LUBERT BRACIA S. A., wyk. okucia, okien i drzwi.

L. ŁUCZYNIEC i Ł. SOBAŃSKI INŻ. Mechaniczne Warsztaty Stolarskie, wyk. roboty stolarskie, okna i drzwi.

A. MARCINIAK S. A. wyk. oświetlenie hall'u systemem pośrednim przy pomocy specjalnych reflektorów oraz żyrandole i nowoczesne oprawy oświetleniowe.

„**ORŁOROG**” SP. Z O. O., wyk. izolację korkową całego gmachu płytami impregnowanymi i krycie dachów „BITUMINĄ”.

POWSZECHNE TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE A. E. G., wyk. instalacje siły i światła.

„**STADJON**” SP. Z O. O., wyk. układanie linoleum.
SZOMAŃSKI FRANCISZEK, Przedsiębiorstwo Robót Szklarskich, wyk. roboty szklarskie.

SZPIRO B. Zakład Mechaniczno-Ślusarski, wyk. konstrukcje żelazne i metalowe.

„**TERMOLUX**” Sp. z o. o., wyk. roboty gazowe wraz z aparatami, oraz przewody dla gazów spalinowych.

THONET-MUNDUS S. A. Bielsko, Oddz. w Warszawie, wyk. fotele.

ZAŁĘSKI i S-KA, wyk. meble i urządzenia wnętrz.

ZIELEZIŃSKI H. wł. KORNEL KUBACKI. Fabryka Wyrobów Żelaznych Konstrukcji i Ornamentacji, wyk. okna wystawowe, plafon, drzwi alpakowe i stalo-płytowe i okna szwedzkie „HAZET - STALOSZWED”.

THONET-MUNDUS

POLSKIE FABRYKI MEBLI GIĘTYCH S. A.

Centrala, **Bielsko Ciesz.** ul. Sienkiewicza 3
Oddział **Warszawa** ul. Marszałkowska 141, tel. 620-29.

Firma **THONET-MUNDUS S. A.** posiada trzy fabryki: w Radomsku wojew. Łódzkie, w Jasienicy wojew. Śląskie, w Buczkowicach wojew. Krakowskie.

Fabryki te, dzięki sprężystemu kierownictwu zarządu i dyrekcji, są wyrazem ostatnich zdobyczy techniki w dziedzinie fabrykacji mebli giętych i stolarskich.

Za cel swój postawiła sobie ta wytwórnia sumienne obsługiwanie klientów, przez dostarczanie najwyższego gatunku towaru po cenach przystępnych.

Oparwszy na powyższych zasadach swe przedsiębiorstwo zarząd S. A. Thonet-Mundus znalazł zrozumienie wśród sfer rządowych, wojskowych i samorządowych, dowodem czego są te liczne zamówienia, jakie firma w instytucjach tych pozyskała.

W ciągu szeregu lat pracy na terenie stolicy, sprężyste kierownictwo Oddziału w Warszawie nawiązało liczne kontakty z instytucjami oficjalnymi, że wymienimy tylko z pośród wielu innych: Ministerstwo Komunikacji, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Ministerstwo Reform Rolnych, Ministerstwo Skarbu, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wszystkie Urzędy Wojewódzkie, Kierownictwo Marynarki Wojennej i t. d.

Firma **THONET-MUNDUS S. A.** z licznych prac wykonała również: Salę posiedzeń Sejmu, Prezydium Senatu, Aulę Uniwersytecką, Seminarjum Duchowne Diecezji Częstochowskiej w Krakowie, Bank Gospodarstwa Krajowego, Warszawa; Poczтовую Kasę Oszczędności, Warszawa; Powszechny Bank Kredytowy, Warszawa; Państwowe Gimnazjum im. J. Słowackiego, Warszawa; Y. M. C. A. Warszawa, Państwową Szkołę Teletechniczną, Warszawa; Dworzec w Będzinie, Cywilny Port Lotniczy na Okęciu i wiele innych.

Urządzenie wnętrz wykonaliśmy wg. projektów własnych lub nam powierzonych.

Sfery rządowe, nie bez racji tedy, uważają firmę tę za jedną z najpoważniejszych w dziedzinie produkcji mebli giętych i stolarskich.

MASONITE

PRASOWANE PŁYTY Z WŁÓKIEN DRZEWNYCH

IZOLACJE DŹWIĘKOWO - CIEPLNE

D Y K T Y NIESKRĘCAJĄCE SIĘ
POSADZKI

Inż. FELIKS LACHMAN

WARSZAWA, ul. Zgoda 4. Telefon 510-43

FRIGORIA

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
WARSZAWA, WIELKA ul. 3.
TELEFON 608-65.

Wyłączne przedstawicielstwo
na Polskę i w. m. Gdańsk

**AUTOMATYCZNYCH URZĄDZEŃ
CHŁODNICZYCH**

FRIGIDAIRE
DAYTON, OHIO, U. S. A.

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

MIESIĘCZNIK ILUSTROWANY

Wydawnictwo Spółdzielni Wydawniczej Architektów Polskich

WARSZAWA, WSPÓLNA 40. TEL. 9-52-87.

W związku z wydaniem 100-ego zeszytu Architektury i Budownictwo, Administracja, w celu dania możliwości stałym prenumeratom pisma skompletowania dawnych roczników, sprzedaje poszczególne zeszyty w/g cen ulgowych:

Zeszyty z lat 1925 – 1930	po zł. 3.–
„ za rok 1931	„ 4.–
„ „ 1932	„ 5.–
„ „ 1933	„ 5.50

Zeszyty będące na wyczerpaniu będą sprzedawane w/g normalnej ceny.

Okładki płócienne do roczników po zł. 3.50 za egz.

Oprawa rocznika z okładką „ „ 6.– „ „

Roczniki oprawne w/g ceny ulgowej:

Za lata 1925 – 1930	po cenie zł. 30.–	za rocznik
„ rok 1931	„ „ 40.–	„
„ „ 1932	„ „ 50.–	„
„ „ 1933	„ „ 60.–	„

PRZEMYSŁ BUDOWLANY I TECHNICZNY

Architektura Wnętrz

Warszawa

„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Kr.-Przedm. 13 (Hot. Europ.). Tel. 254-82 i 935-83

Armatury elektryczne

Warszawa

„A. MARCINIAK” SPÓŁKA AKCYJNA
WARSZAWA Zarząd i Fabr. Wronia 23. tel. 595-08, 592-02
Wzorownia, Złota 49, tel. 260-76, 6-60-60

Artystyczny Przemysł

Warszawa

„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Kr.-Przedm. 13 (Hot. Europ.). Tel. 254-82 i 935-83

Asfalty

Warszawa

STANISŁAW COHN

Warszawa, Senatorska 86,
tel. 641-61, 641-62,
adr. teleg. „Stakon”

Wylączna sprzedaż na Polskę
asfaltu rodzimego

TRINIDAD EPURÉ

Betonowe wyroby

Warszawa

Fabryka Wyrobów Mozaikowo-Betonowych
B. KOREWA i S-ka
Warszawa, Syreny 7 (Dom własny), Tel. 631-75 (Zał. 1870 r.)

FABRYKA WYROBÓW BETONOWYCH
Inż. STANISŁAW RADZIWIŃSKI
Warszawa, ul. Wilanowska 22, telef. 060-34
POSADZKI CEMENTOWE I LASTRICOWE. SCHODY

„Bitumfilc”

Warszawska Fabryka Izolacji Korkowej
WŁADYSŁAW WIERUSZ-KOWALSKI i S-ka
Warszawa, ul. Dworska 14-16, tel. 535-12 i 201-46.
Papa filcowa „BITUMFILC”, do krycia dachów i izolacji.

Bitumina

Warszawa

„ORŁOROG”
dawniej ORŁOWSKI, ROGOWICZ i S-ka, Sp. z o. o.
Warszawa, Aleja Róż 18, Tel. 981-28
Wylączni wytwórcy Bituminy do krycia dachów i izolacji.

Bitumiczny file „Gumizol”

Warszawskie Zakłady Wyrobów Izolacyjnych
„IZOLATOR”
Inż. W. Schworm, A. Libiszowski i S-ka
Fabryka i Zarząd: ul. Syreny Nr. Tel. 203-40.

Biura Architektoniczne

Tarnów

Biuro Architektoniczne i Budowlane
Inż. Arch. EDWARDA OKONIA
Tarnów, Przechodnia Chyszowskiej 1:6, I p. Telefon Nr. 236

Blachy Cynkowe

Katowice

Znak ochronny.

CZYSTA BLACHA CYNKOWA

najlepszy materiał do krycia dachów,
ozdoby wnętrz, liter reklamowych i t. p.

POLECA

„BLACHA CYNKOWA” Sp. z O. P.

Katowice, Marjańska 11.

Warszawa

CZYSTA CYNKOWA POCYNKOWANA

D./ H. A. GEPNER
Warszawa, Grzybowska 27. Tel 690-27 i 655-25

Blacha żelazna cynkowa

Warszawa

CYNKOWNIA WARSZAWSKA

(właśc. Inż. T. Rapacki i Z. Świącicki)

Warszawa, Boduena 3
Tel. 652-77, 652-07 i 242-62

Gdynia

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Inż. K. KRZYŻANOWSKI i S-ka
Przedsiębiorstwo Budowlane
Gdynia ul. Świętojańska Tel. 11-25

Przedsiębiorstwo Budowlane
F. SKĄPSKI i S-ka Inżynierowie — Sp. Akc.
Gdynia, ul. Portowa Tel. 11-25

Kraków

DYPLOMOWANI ARCHITEKCI
Inż. Stanisław Filipkiewicz i inż. Juljusz Kolarzowski
Kraków Rynek Gł. 6 Tel. 46-86

Lwów

Biuro Architektury i Przedsiębiorstwo Budowy
INŻ. ARCH. MAREK WEITZ
Lwów, Stryjska 20. Tel. 75-01

Łódź

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
„KONSTRUKTOR”
Spółka z ograniczoną odpow.
Łódź, Al. Kościuszki Nr. 1. Telefon 60-28.

Poznań

EDMUND RYCHLICKI
Budowniczy
Poznań ul. Reymonta 15 Telefon 64-84

WŁADYSŁAW URBANIAK budown.
Przedsięb. Robót Inżynierskich. Tartak parowy. Fabr. wyrob. z drzewa
Poznań, Droga Dębińska 10, tel. 33-54.

Sosnowiec

Przedsiębiorstwo Budowlane
„LUFT i S-ka
Sosnowiec ul. Jasna 8

Warszawa

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych
KAZIMIERZ BARANOWSKI
BUDOWNICZY
Warszawa, Wilcza 78 — Tel. 8-32-66.

A. CZEŻOWSKI i E. STRUG Inżynierowie
BIURO INŻYNIERYJNO-BUDOWLANE
Warszawa, Kazimierzowska 60, Telefon 8-65-19.
Roboty budowlane i mostowe. Kamieniołomy granitu.

Przedsiębiorstwo Budowlane
ALEKSANDER GUTT
Warszawa, Al. Szustra 36. Tel. 8.71-88.

Towarzystwo Inż.-Budowlane „TRAWERS”
HACIEWICZ i SERWIŃSKI — Inż. Sp. Firm.
Warszawa, Piękna 22. Tel. 879-76, 808-69, 446-06.

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN KRĘCKI
Warszawa, ul. Kopińska 6 Tel. 8-82-33

T. R. B. Towarzystwo Robót Budowlanych
Inż. BOGUSŁAW LENCKI i S-ka
Warszawa, ul. Śniadeckich 6, Tel. 9-64-12

MECHANICZNE WARSZTATY STOLARSKIE
L. ŁUCZYŃCIEC i Ł. SOBAŃSKI inż.
Warszawa, Korytnicka 6/8, Telefon 10-29-54

Biuro Budowlane
STEFAN NIEBALSKI
Warszawa, Czerwonego Krzyża 25 tel. 295-77

Przedsiębiorstwo Budowlane
STEFAN PACHOWSKI
Warszawa ul. Czerwonego Krzyża 21/23 Tel. 205-74

Pierwsza w kraju Fabryka Gipsu p. f. **„ALABASTER”**
Założona w roku 1873
właściciel inż. BRONISŁAW PLEBIŃSKI
Warszawa, ul. Czernałkowska 156 (dom własny) tel. 913-40